

SKEPTIKKO

1/95

Kansanedustajien huuhaa-uskomukset puntariin

Ufot järjestykseen

Tieteen tiedottamisen ongelmista

Kalevalan synty

Kutsu vuosikokoukseen

Numero 24

6.3.1995

Mielikuvituksen lento ja todellisuuden paino

Skeptikot ovat selkeästi "huuhaata" vastaan: vastustamme perättömiä väitteitä, tieteenä esiintyviä oppeja, joiden todistusaineisto ei täytä tai pyrikään täyttämään tieteelle asetettavia vaatimuksia, puhumattakaan räikeästä ihmisten hyväuskoisuuden hyväksikäytöstä. Mutta minkä puolesta skeptikot sitten taistelevat? Mitä heillä on tarjota tilalle? Onko se tieteen auktoriteetti? Paljonpuhuttu "tieteellinen maailmankuva"?

Itse en usko Tieteeseen isolla T:llä, en myöskään yhtenäiseen ja täydelliseen "tieteelliseen maailmankuvaan". Tieteet muodostavat varsin moninaisen joukon oppeja, joilla on kohteensa mukaan erilaiset tutkimusmenetelmät ja oletukset tutkittavasta todellisuudesta. Sikäli kun niillä on jotain yhteistä, liittyy se jonkinlaiseen järkiperäisyyteen, julkisen perusteltavuuden ja arvioitavuuden mielessä. Nämä kriteerit se jakaa monien muiden ei-tieteellisten ja arkisempien objektiivisuuteen ja totuuteen tähtäävien käytäntöjen kanssa (kuten asiallinen journalismi ja toimiva oikeuslaitos).

Tiede ei pysty tarjoamaan vastauksia elämämme suuriin kysymyksiin. Se ei kerro meille lopullista totuutta. Se ei paljasta meille sitä, minkä **René Charin** runot, **Joseph Cornellin** laatikot tai **Jean-Luc Godardin** elokuvat näyttävät maailmasta. Mutta se on kuitenkin paras tapa löytää vastauksia sellaisiin kysymyksiin kuten toimiiko homeopatia tai onko telepatiaa olemassa. Tieteelle ja muulle järkiperäiselle tiedonhankinnalle ominainen kriittisyys tarjoaa myös parhaat eväät arvioitaessa erilaisten myyttisten UFO-tarinoiden luotettavuutta.

Samalla tavalla kuin en usko runouden paranevan, jos se rajoittuu kertomaan meille tieteen toteamia tosiasioita riimitellen, en myöskään usko tieteellisen maailmankuvan paranevan, jos siihen sekoitetaan runoutta ja myyttejä. Yhtenäistä maailmankuvaa ei tule tavoitella sekoittamalla tiede, taide, uskonto ja muut maailmankuvamme ainekset yhdeksi New Age -mössöksi, vaan antamalla tieteen vastata tieteellisiin kysymyksiin, antamalla taiteen näyttää todellisuus uusin silmin riistämällä meiltä tutut viitekehykset (tieteelliset mukaanlukien) ja antamalla uskonnon huolehtia pyhyyden kokemuksista.

Uskonnon, tieteen ja taiteen eriytyminen on tapahtunut tosiasia eikä maailmankuvan yhtenäisyyttä tavoiteta haikailemalla takaisin myyttis-maagista maailmankuvaa. Parempi seurustella läheistensä kuin henkien kanssa. Heidän eleissään on todellisuuden paino.

Timo Kaitaro

SKEPTIKKO 1/95 ♦ NUMERO 24

SISÄLTÖ

Skeptikko ♦ Julkaisija: Skepsis ry ♦ Päätoimittaja: Hannu Karttunen, Kolmas linja 30 A 9, 00530 Helsinki ♦ Toimitus: LavengriPress, Marketta Ollikainen, Lammastie 6 A 3, 01710 Vantaa, puhelin ja fax 90 - 848 449 ♦ Kaikki tässä lehdessä julkaistut kirjoitukset ovat kirjoittajien omia mielipiteitä, eivätkä edusta toimituksen, Skepsiksen tai CSICOPin virallista kantaa ♦ Ilmoitushinnat: 1/1 takakansi 700 mk, 1/1 muut sivut 600 mk, 1/2 sivu 300 mk, 1/4 sivu 150 mk, aukeama 1100 mk ♦
ISSN 0786-2571 ♦ Painopaikka: Yliopistopaino, Pikapaino, Helsinki 1995

Kansanedustajien huuhaa-uskomukset puntariin

Marketta Ollikainen

Eduskunta hyväksyi pari vuotta sitten lääkelain uudistuksen, jossa niin sanotuissa vaihtoehtoterapioissa käytetyt rohdokset, homeopaattiset ja antroposofiset valmisteet nostettiin arvoasteikossa lääkkeiden rinnalle. Edellinen eduskunta puolestaan myönsi vuosikymmenen taitteessa valtion tuen steinerkouluille. Viime aikoina on kuulunut äänenpainoja, että erilaiset vaihtoehtoterapiat pitäisi saattaa sairausvakuutuksen korvauksen piiriin, ja saattaapi käydä niin, että tuleva eduskunta joutuu ensi töikseen ottamaan kantaa tähän.

Niin steinerkoulujen kuin vaihtoehtoterapioidenkin taustalta löytyy koko joukko mystiikkaa ja muita henkimaailman asioita. On siis syytä tutkailla myös kansanedustajien uskomuksia; millaisiin käsityksiin maailmasta he perustavat päätöksensä? *Skeptikko* päätti selvittää asian ja lähetti kansanedustajille kirjeen, jossa heitä pyydettiin anonyymisti ottamaan kantaa 24 väitteeseen. Väitteet oli pyritty valitsemaan niin, että ne mahdollisimman hyvin kuvaisivat yleisimpiä ' henkimaailman asioihin' liittyviä uskomuksia, ja että niillä oletettavasti olisi vaikutusta kansanedustajien päätöksentekoon. Pohjana kyselyn laadinnassa käytettiin **Matti Virtasen** sanoma- ja aikakauslehtien päätoimittajille 1988 lähettämää kyselyä, jonka tulokset on esitetty Skepsiksen julkaisemassa kirjassa *Paholaisen asianajaja* (Ursa 1989).

Kysely lähetettiin viime vuoden lokakuussa ja vastauksia marraskuun loppuun mennessä saatiin 49 kappaletta. Vastausten vähäisyys selittynee osin sillä, että kysely osui pahimpaan EU-lakiruuhkaan ja jäsenyydestä käytyjen maratonkeskustelujen aikoihin. Mutta taustalla saattoi olla myös se, etteivät kansanedustajat olleet kovin hanakoita paljastamaan omia uskomuksiaan varsinkaan nyt kun uudet vaalit ovat edessä ja oma edustajanpaikka pitäisi varmistaa.

Analyysiin otettiin mukaan 48 vastausta. Yksi kansanedustaja palautti kyselyn täyttämättä. Kolme ei ollut huomannut kääntää lomaketta ja jätti siksi takasivulla olleet kahdeksan kysymystä vastaamatta, ja kolme muuta oli ollut yhden väitteen kohdalla epätietoinen vastatako vai ei. Nämä vastaukset otettiin mukaan niiden väitteiden osalta, joihin oli vastattu.

Kysyimme myös edustajien puoluekantaa. Koska eduskunnassa on myös ns. pienpuolueita, annoimme näiden edustajille mahdollisuuden jättää puoluekantansa merkitsemättä, jotta vastaajan henkilöllisyys ei ryhmän pienen koon vuoksi olisi paljastunut. Todennäköisesti jotkut isompienkin puolueiden edustajista jättivät puoluekantansa kertomatta, sillä näitä vastauksia oli ylivoimaisesti eniten, 14 kappaletta. Muut jakautuivat puoluekannan mukaan seuraavasti (suluissa puolueen nykyinen edustajamäärä): sdp 9 (48), kokoomus 8 (40), vasemmistoliitto 7 (19), keskusta 6 (56), vihreät 4 (10).

Kansanedustajien kannanotot on luettavissa seuraavasta taulukosta. Väitteet eivät ole aivan alkuperäisessä muodossa, koska osa oli käännetty kaavamaisten vastausten välttämiseksi.

		samaa mieltä	ei osaa sanoa	eri mieltä
1	Ainakin osa ufoista on ulkoavaruudesta tulleiden olentojen kulkuneuvoja.	2	16	29
2	Tähdistä ennustaminen on mahdollista.	14	7	27
3	Astrologian avulla saadaan tietoa henkilön luonteenpiirteistä.	18	6	24
4	Horoskoopit eivät ole pelkkää viihdettä.	6	2	40
5	Bermudan kolmioon on kadonnut enemmän laivoja kuin muualle.	3	32	13
6	Lusikantaivuttaja Uri Geller ei ole vain taitava taikuri.	3	4	41
7	Telepaattinen, aistien ulkopuolinen ajatustenlukeminen on mahdollista.	21	9	18
8	Hengen voimalla on mahdollista vaikuttaa fyysisiin esineisiin.	5	7	36
9	Jotkut ihmiset voivat tietää tulevia tapahtumia.	24	9	15
10	Ihmisellä on kuolematon sielu.	21	13	13
11	Jotkut ovat voineet elää toisessa ajassa toisena ihmisenä ja muistaa sen.	4	18	26
12	Kuolleiden ihmisten henkiin on mahdollisuus saada yhteyttä.	7	14	27
13	Kummituksia on olemassa.	1	9	38
14	Taikavarpu reagoi vesisuonista lähtevään maasäteilyyn.	20	14	14
15	Maasäteily voi aiheuttaa sairauksia.	21	20	7
16	Homeopaattisilla, antroposofisilla ja muilla vaihtoehtohoidoilla voidaan parantaa vaikeitasairauksia.	19	19	10
17	Vaihtoehtohoidot tulee sisällyttää sairausvakuutuskorvauksen piiriin.	17	10	17
18	On oikein että steiner-kouluja tuetaan valtionrahoituksella.	28	5	12
19	Grafologi pystyy käsialan perusteella määrittelemään henkilön persoonallisuuden.	22	12	11
20	Evoluutioteoria ei ole osoittanut luomisoppia kestämättömäksi.	15	13	17
21	Parapsykologia on oikea tiede.	6	24	15
22	Biodynaaminen ja luonnonmukainen eli biologinen viljely tarkoittavat samaa asiaa.	15	8	22
23	Ihmisellä on aura, joka voidaan nähdä ns. Kirlian- kuvissa.	9	19	17
24	Jumala on olemassa.	27	11	7

Kyselyyn osallistuneiden kansanedustajien mielipiteiden jakaumat. (Havaintoja puuttuu väitteistä 1 ja 10 1 kpl, väitteestä 17 4 kpl ja väitteistä 18–24 jokaisesta 3 kpl.) Kysymykset on tässä muunnettu siten, että "samaa mieltä" tarkoittaa uskoa yliluonnolliseen ilmiöön.

Keskusta herkkäuskoisin

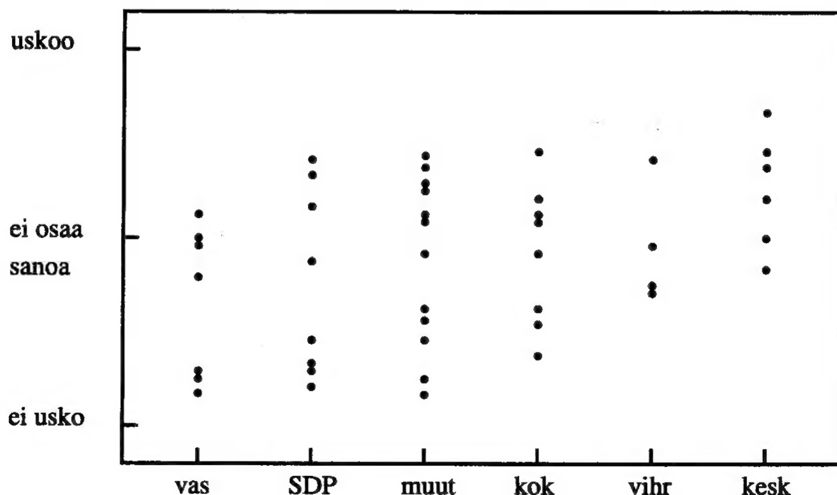
Pienuudestaan huolimatta otos tarjoaa mielenkiintoista osviittaa kansanedustajiemme maailmankuvasta. Taulukon luvut paljastavat esimerkiksi, että astrologiaan uskoi 38 %, telepatiaan 43 %, selvänäköön 50 %, kuolemattomaan sieluun 45 %, meedioihin 15 %, taikavarpuihin 42 %, maasäteilyyn 44 %, vaihtoehtohoitojen tehoon 40 %, grafologiaan 49 %, luomisoppiin 33 %, ihmisen auraan 20 % ja Jumalaan 60 %.

Epävarmojen osuus kautta linjan oli merkittävä, mikä kertoo sen, että kansanedustajat pitivät näitä ilmiöitä ainakin mahdollisina. Varmojen mielipiteiden osuus puolestaan jäi lähes kaikissa väitteissä melko alhaiseksi. Eniten epäiltiin Uri Gellerin maagisia kykyjä (85 %), horoskooppeja (83 %), kummituksia (79 %), psykokinesiaa (75 %), ufoja (62 %), meedioita (56 %), tähdistäennustamista (56 %), jälleensyntymistä (54 %) ja astrologiaa (50 %). Muut epäilyt jäivät huomattavasti alle puoleen vastaajista. Voisi olettaa, että melko suuri osuus piti kyseisiä ilmiöitä ainakin periaatteessa mahdollisina.

Yleisesti ottaen vasemmistoedustajat suhtautuivat kriittisimmin huuhaa-ilmiöihin, vaikka erot olivatkin melko pieniä. Selkeämmin erottuivat keskustan kansanedustajat, jotka muita enemmän uskoivat ns. yliluonnollisiin ilmiöihin.

Keskustalaisista puolet piti tähdistä ennustamista mahdollisena ja enemmistö (4 kpl, 67 %) uskoi astrologiaan. Keskustasta löytyi myös kaksi horoskooppeihin uskovaa. Muita horoskooppiin uskovia oli yksi demari ja yksi kokoomuslainen sekä kaksi puoluekantansa ilmoittamatta jättänyttä. Epävarmoja asian suhteen löytyi kokoomuksesta kaksi.

Keskustalaiset näyttivät uskovan myös muita enemmän telepatiaan (5, 83 %), sielun kuolemattomuuteen (6, 100 %), sielunvaellukseen (2, 33 %), maasäteilyn vaikutuksiin (4, 67 %), ihmisen auraan (2, 33 %) ja Jumalan olemassa oloon (6, 100 %). Yllättävästi keskustalaiset myös eniten sotkivat käsitteet biologinen ja biodynaaminen viljely (4, 67 %). Keskustasta löytyi myös toinen ufoihin uskova, toinen oli kokoomuslainen. Uri Gelleriin uskoi yksi ja Bermudan kolmion taikavoimaan samoin yksi.

Uskomusten jakauma eri puolueissa. Kukin piste edustaa yhden kansanedustajan vastausten keskiarvoa. Mitä ylempänä piste on, sitä useampiin yliluonnollisiin asioihin vastaaja uskoo.

Sen sijaan ns. psykokineesiin (esineiden siirtelyyn ajatuksen voimalla) ei uskonut kukaan keskustalaisista. Nämä löytyivät vasemmistoliitosta (1), sdp:stä (2) ja puoluekantansa ilmoittamatta jättäneistä (2). Epävarmoja kylläkin löytyi myös keskustasta (2) niin kuin muistakin puolueista lukuunottamatta vasemmistoliittoa. Keskustalaiset olivat myös epävarmimpia parapsykologian suhteen. Kukaan heistä ei pitänyt sitä tieteenä, mutta valtaosa (5, 83 %) jätti kantansa avoimeksi.

Luullaan enemmän kuin tiedetään

Kyselylomakkeessa ainoastaan väite 22 oli sellainen, johon saattoi vastata vain tiedollisin perustein. Muut olivat enemmän tai vähemmän uskoon perustuvia. Jos uskoi näiden väitteiden taustalla oleviin ilmiöihin ja ideologioihin, oletettavasti myös vastasi sen mukaisesti. Tosiasiassa näin ei kuitenkaan käynyt. Vastaukset olivat sen verran epäjohdonmukaisia, että todennäköisesti kansanedustajat perustavat uskonsa enemmän luuloon, kuin että he tietäisivät mihin uskovat.

Väite 22 oli hyvä testitapaus. Kolmannes (15, 33 %) kaikista tähän kysymykseen vastaajista uskoi, että biologinen ja biodynaaminen viljely tarkoittavat samaa asiaa. Tosiasiassa biodynaaminen viljely perustuu **Rudolf Steinerin** oppeihin tähtien vaikutuksesta luonnon kiertokulkuun ja tältä pohjalta laadittuihin viljelymenetelmiin, kun taas normaalilla biologisella eli luomuviljelyllä ei ole mitään tekemistä tähtikarttojen kanssa (asiasta on kerrottu mm. *Skeptikossa* 2/94). Tosin nämä käsitteet sekoittuvat hyvin usein myös tiedotusvälineissä. Keskustan lisäksi käsitteet sekoittivat puolet vihreistä (joiden ainakin olisi pitänyt tietää asia; kannattaahan puolue ns. vihreitä arvoja, joihin yleensä liitetään myös luomuviljely), enemmistö vasemmistoliitosta (4, 57 %), kaksi sosiaalidemokraattia ja kolme puoluekantansa ilmoittamatta jättänyttä. Epävarmoja löytyi keskustaa ja vihreitä lukuunottamatta kaikista muista ryhmistä. Kuriositeettina mainittakoon, että puolet kokoomuksesta tiesi asian ja toinen puoli oli epävarma.

Epäselvyyttä oletettavasti liittyi myös väitteeseen 15. maasäteilyn vaikutuksista sairastumiseen. Vaikka edellisessä väitteessä puhuttiin taikavarvuista ja kansanomaisista maasäteilyä koskevista uskomuksista, tässä kohdin jotkut olivat liittäneet maasäteilyyn myös radon-kaasun, jonka tiedetään olevan vahingollista. Tarkoituksemme oli kuitenkin testata kansanedustajien käsityksiä maasäteilyn vahingollisuudesta kansanomaisessa mielessä.

Kansanedustajien uskomusten epäjohdonmukaisuuksia löytyi kautta linjan. Esimerkiksi horoskooppeihin uskovat eivät välttämättä uskoneet astrologiaan. Joku epäili sielun kuolemattomuutta, vaikka uskoikin Jumalan olemassa oloon. Yleisesti voidaan kuitenkin todeta, että kriittisimmät suhtautuivat kaikkiin väitteisiin yleensä epäileväisesti ja päin vastoin. Yhtään sellaista skeptikkoa, joka olisi suhtautunut kaikkiin väitteisiin kriittisesti, ei kansanedustajista kuitenkaan löytynyt; tosin yksi vastaus jäi tulkinnanvaraiseksi.

Päätöksiä heikoin perustein

Väitteillä 16–18 haluttiin selvittää kansanedustajien kantaa eduskunnassakin käsiteltyihin asioihin ja mahdollisesti tulevaan keskusteluun vaihtoehtoterapioiden sairausvakuutuskorvattavuudesta. Näissä vastauksissa kiinnittyy huomio epävarmojen suhteellisen suureen osuuteen. Vain reilu kolmannes uskoi vaihtoehtohoitojen parantavaan vaikutukseen, vaikka enemmistö hyväksyikin kyseisissä hoidoissa käytetyt valmisteet lääkkeiksi pari vuotta sitten. Sen sijaan yli puolet uskoi, että edellinen eduskunta teki oikean päätöksen kannattaessaan steinerkoulujen valtiontukea. Sinänsä mielenkiintoista, kun melkein yhtä moni väitti perustavansa maailmankuvansa kristillisiin ar-

voihin.

Jos suuntaus seuraavassakin eduskunnassa on sama, vaihtoehtoterapioiden markkinoijilla on hyvät mahdollisuudet saada hoitonsa sairausvakuutuksen korvauksen piiriin. Vain runsas kolmannes nykyisestä eduskunnasta näyttäisi olevan tämän kyselyn perusteella vastustavalla kannalla ja selviä kannattajiakin löytyi yhtä paljon. Tehokkaalla markkinoinnilla epävarmat (22 %) saataisiin hyvinkin kääntymään asian puolelle, varsinkin kun kannattajat löytyvät opposition puolelta, jolle mielipidemittaukset ennustavat vaalivoittoa. Korvattavuutta kannatti vihreistä 3 (75 %), vasemmistoliitosta 4 (67 %) ja demareistakin 2 (22 %). Suurinta vaalivoittoa odottavista demareista tosin myös vastusti reilu puolet (5, 56 %). Vasemmistoliiton korkea prosenttiosuus tässä yhteydessä vaikuttaa oudolta, kun vasemmistoliiton edustajat muutoin suhtautuivat uskomuksiin muita kriittisemmin; tosin vajaa puolet (43 %) myös uskoi hoitojen tehoon. Vertailun vuoksi mainittakoon, että keskustasta, joka muutoin suhtautui yleensä vähemmän kriittisesti ja uskoi vaihtoehtohoitojen parantavuuteen (67 %), vain kolmannes kannatti korvattavuutta ja vastustajiakin löytyi tasan puolet.

Vasemmistoliiton edustajat käyttäytyivät muutoinkin valikoivasti uskomuksissaan. Tähdistäennustamiseen uskoi kolme, mutta astrologiaan vain kaksi. He eivät uskoneet horoskooppeihin, Gelleriin, Jumalaan, luomisoppiin, sielun kuolemattomuuteen eikä myöskään jälleensyntymiseen. Bermudan kolmioon uponneisiin laivoihin uskoi sen sijaan yksi, telepatiaan kolme, psykokineesiin yksi, ennustajiin kaksi, taikavarpuihin ja maasäteilyyn neljä, grafologiaan kolme ja ihmisen auraan yksi. Vasemmistoliiton edustajat olivat myös lyöneet kantansa lukkoon muita selvemmin. Epävarmoja heidän joukossaan oli selvästi muita vähemmän.

Kansanedustajat yhtä luulevaisia kuin muutkin

Jos epävarmat ja uskovat summataan yhteen kansanedustajien uskomukset eivät näyttäisi juuri poikkeavan äänestäjäkunnan uskomuksista. Kirkon tutkimuskeskuksen parin vuoden takaisen tutkimuksen mukaan esimerkiksi jälleensyntymiseen uskoi 24 prosenttia suomalaisista, kansanedustajista uskovia olisi väitteen 12. perusteella 8 prosenttia ja epävarmoja jopa 38 prosenttia. Meedioihin uskoi kyseisessä gallupissa 17 prosenttia, kansanedustajista uskovia näyttäisi olevan 15 prosenttia ja epävarmojakin 29 prosenttia. Tosin prosenttiluvut eivät ole suoraan verrannollisia kysymysten erilaisuuksista johtuen, mutta jonkinlaista suuntaa ne antanevat. Kirkon tutkimuskeskuksen kyselyä on selostettu *Skeptikossa* 3/93.

Kaikkea huuhaata kansanedustajat eivät ole kansalaisten tavoin kuitenkaan valmiit suoralta kädeltä uskomaan. Kun kansalaisista vain kolmannes suhtautui ufoihin ehdottoman kriittisesti, kansanedustajista kriittisiä oli puolet enemmän (62 %). Kummituksiin kansalaisista ei uskonut lainkaan 59 prosenttia, kansanedustajista näihin ei uskonut 79 prosenttia. Tosin kansanedustajistakin epävarmoja kummitusten suhteen löytyi 19 prosenttia.

Kriittistä asennoitumista erilaisiin huuhaa-ilmiöihin ja tietoa näiden ilmiöiden taustoista eduskunnassa siis tarvittaisiin enemmän kuin tämän kyselyn perusteella näyttäisi siellä olevan. Kansanedustajien toivoisi myös ottavan paremmin selvää uskomuksiensa taustoista, jotta tärkeitä kansalaisia koskevia päätöksiä ei tehtäisi pelkän luulon varassa. Joku saattaisi alkaa epäillä, että monet muutkin kansanedustajien tekemät päätökset perustuvat enemmän luuloon kuin tietoon.

Toimitukselta

"Luulo ei ole tiedon väärti", sanotaan suomalaisessa sananlaskussa. Tämä vanha viisaus ei tunnu kovin paljon juurtuneen ihmisten ajatteluun ainakaan mitä tulee niin sanottuihin 'henkimaailman asioihin'. Lisäksi ihmiset vielä käyttäytyvät yllättävästi; uskovat yhteen asiaan ja väittävät toista humpuukiksi, vaikka pohjana molemmissa olisi sama epärationaalinen maailmanselitys. Joku pitää astrologiaa huuhaana mutta kannattaa steinerkouluja tai päinvastoin. Esimerkiksi.

Kansanedustajien jos kenenkään oletetaan ottavan selvää asioista. *Skeptikon* tuore kysely osoitti kuitenkin, että henkimaailman asioissa kansanedustajat ovat yhtä luulevaisia kuin heidän äänestäjäkuntansakin. Ehkäpä tiedeyhteisön kannattaisi antaa tuleville kansanedustajille 'huuhaa'-koulutusta vähän samaan tapaan kuin Ruotsin nykyinen tasa-arvoministeri järjesti tasa-arvoasioissa uusille kollegoilleen hallituksessa.

Monet huuhaa-intoilijat väittävät, että ns. yliluonnollisiksi koettuja juttuja ei voida tutkia nykyisen tieteen keinoin, koska meidän teknologiamme on heidän mielestään vielä liian kehittymätöntä tutkimaan näitä ilmiöitä. Ns. ruumiistapoistumiskokemuksista väitöskirjan tehnyt psykologi **Susan Blackmore** osoittaa kuitenkin, että niinkin kummallisia ilmiöitä kuin ulkoavaruudesta tulleiden humanoidin suorittamia rodunjalostuskokeita voidaan tutkia nykyisen tieteen menetelmin. Hänen viime syksynä BBC:n tiedetoimitukselle tekemäänsä tutkimusta on referoitu tässä lehdessä.

Suomea näyttää ravistelevan jonkinlainen ufoja parailmiövillitys. Kevään kirja-alennusmyynneissä kaikenkarvaiset huuhaa-kirjat ovat yhtäkkiä pompanneet myyntitilastojen kärkeen. Televisio tarjoo mystiikkaa niin viihteen kuin dokumentinkin keinoin. Puhutuin lienee **Juhan af Grannin** tuore TV-sarja, josta alkutalvesta nähtiin kolme jaksoa. Dokumentin tekijänä Grann on mainio. Hän sotkee asiat niin perusteellisesti, että vetää maton sarjaa varten haastattelemiensa 'asiantuntijoidenkin' alta, kuten **Juhani Kyröläinen** artikkelissaan osoittaa. Mainos-TV:n olisi kannattanut katsoa sarja kokonaan, ennen kuin antoi sille esitysluvan.

Kimmo Pietiläisen parin vuosikymmenen takainen radio-ohjelma Kalevalan synnystä herätti aikanaan polemiikkia. Jotkut olivat vakuuttuneita, että lopullinen totuus Suomen kansan syntyvaiheista oli vihdoinkin paljastunut. Toiset epäilivät Pietiläisen laskevan leikkiä kuulijoiden kustannuksella. Julkaisemme tässä lehdessä kyseisen radioesseen. Päätelkää itse, mikä on totuus.

Marketta Ollikainen

Ufot järjestykseen

Juhani Kyröläinen

Tammikuun alussa alkoi MTV 3:ssa **Juhan af Grannin** tuottama ja ohjaama tv-sarja *Ufot ja paranormaalit ilmiöt*. Sarja koostuu kaikkiaan viidestä osasta, joista kolme olen nähnyt tätä kirjoittaessani. Asiaan perehtymättömän suomalaisen tietous tai tietämättömyys ufoista pohjautuu osaksi varmaan tämän sarjan ja eräiden aiempien ufo-ohjelmien varaan. Nyt nähdyissä osissa kulminoituu se, mikä pitää ufokeskustelua yllä vuodesta toiseen.

Eri maiden, erityisesti Yhdysvaltain ja Venäjän hallitukset ovat antaneet julki aiemmin salattuja asiakirjoja, ja niitä on tullut julki myös sotilaslähteistä. Paljolti näistä saatujen tulkintojen varaan perustuvat eräät hurjat väitteet, joita ufopiireissä liikkuu. Hallitukset salaavat tietoisesti muukalaisten vierailut maassa, jotta ihmiset eivät joutuisi paniikkiin. Hallitukset ovat tehneet salaisia sopimuksia ulkoavaruudesta tulleiden muukalaisten kanssa ynnä muuta. Tarkkaavainen katsoja saattoi Grannin sarjasta huomata TOP SECRET -leimattuja asiakirjoja vilahtavan ruudussa. Hyvin useat ufotapaukset näyttävätkin perustuvan siihen, että ufologit ovat saaneet joko itse käsiinsä asiakirjoja tai kuulleet niistä muilta. Sen jälkeen asiasta kehitellään pitkälle vietyjä tapauksia.

Vanhat tarinat toistuvat

Uudessa Meksikossa 1947 sattunut ns. Roswellin maahansyöksy pysyy uskollisesti pinnalla. Esimerkiksi Internet- verkossa käydään maailmanlaajuista keskustelua Roswellin tapauksesta. Maahan kerrotaan tuolloin syöksyneen parikin lentolautasta. Niistä löydettiin kertoman mukaan myös alusten ohjaajia, humanoideja, joista ainakin yksi väitetään olleen vielä löydettäessä elossa. Kertoman mukaan Yhdysvallat oli ottanut talteen sekä alusten hylyt että ohjaajien ruumiit. Väitetään myös, että tapaukselle oli kymmenittäin silminnäkijöitä. Kanadalainen ydinfyysikko ja ufoluennoitsija **Stanton Friedman** on tutkinut tapausta ja ilmeisesti uskoo sen ainakin osittain pitävän paikkansa. Monet ufologit käyttävätkin häntä eräänlaisena auktoriteettina väitteilleen.

Tapauksesta kerrotaan ns. Majestic-12 asiakirjoissa (MJ-12), joista tunnetuimmassa on Yhdysvaltain entisen presidentin **Harry Trumanin** allekirjoitus. Tuo allekirjoitus on kuitenkin voitu osoittaa väärennykseksi sillä perusteella, että täsmälleen samanlainen (kopiokoneen suurennussuhdetta lukuunottamatta) on löydetty toisesta asiakirjasta. Grannin ohjelmassa Friedman antaa ymmärtää, että MJ-12 -dokumentit ovat aitoja eikä väärennysepäilyksiä ole voitu näyttää toteen. Vastapainoksi kannattaa lukea tunnetun ufokriitikon **Philip Klassin** artikkeli *Skeptical Inquirer* -lehdestä (Winter/1990).

Liikkeellä on huhuja Yhdysvaltain hallituksen ja avaruusolentojen välisestä sopimuksesta. Sen mukaan olennot antavat teknistä avustusta ja saavat vastapalvelukseksi tehdä ihmisillä geneettisiä kokeita. Vastapainoksi näille huhuille ohjelmassa esitettiin mielenkiintoinen väite, jonka mukaan Yhdysvaltain hallitus olisi käyttänyt Vietnamia sotateknisten ja geneettisten kokeiden näyttämönä. Väitteet salaisista sopimuksista muukalaisten kanssa olisivat olleet pelkkää harhautusta, jonka varjolla CIA olisi suorittanut omia kokeitaan raskaina olevilla naisilla ja lapsilla.

Tohtori **Azaza** kertoo Grannin ohjelmassa, että venäläisiä ufoasiakirjoja on ainakin tuhatkunta, mutta että amerikkalaisilla on niitä vieläkin enemmän. Azazan mukaan hallitukset salailevat näitä asiakirjoja sen vuoksi, että ne voisivat käyttää muukalaisilta saamansa teknologian omiin tarkoituksiinsa.

"Tieteellisesti tutkittua tietoa"

Ufojen yhteydessä viitataan tutkijoihin, tiedemiehiin, tutkimuslaitoksiin ja asiantuntijoihin. Joissain tapauksissa tiedemiehet ovat tunnettuja ja arvostettuja kuten esimerkiksi **Stuart Bowyer**, joka toimii SETI-projektiin kuuluvan Serendip-ohjelman tieteellisenä johtajana. SETI- projektin avulla etsitään avaruudesta saapuvasta säteilystä merkkejä älyllisestä elämästä, josta on kerrottu muun muassa maallikollekin avautuvassa kirjassa *SETI — vieraan älyn etsintä* (Ursa 1994). Jälleen kerran ohjelmassa vedetään yhtäläisyysmerkki vieraan älyn mahdollisuuden ja ufohavaintojen välille. Vaikka tiedemiehet kuinka korostavat, että on kaksi eri asiaa puhua älyllisestä elämästä Linnunradassa ja ufohavainnoista, tämä ei tunnu menevän perille.

Useimmissa tapauksissa asiantuntijat, tiedemiehet, tutkijat tai tutkimuslaitokset jätetään nimeämättä. Ehkä siksi, että tarkempi tutkimus saattaa paljastaa asiantuntijaksi paikallisen ufokerhon jäsenen.

Astronautit ja kosmonautit

Valaisevana pidin ohjelman ensimmäisessä osassa ollutta tunnetun venäläisen kosmonautin **Pavel Popovitsin** lausuntoa omasta ja muiden kollegojensa ufohavainnoista: "En havainnut selittämätöntä ilmiötä avaruuslennolla, mutta näin sellaisen lentäessäni Washingtonista Moskovaan. Näin oudon, selvästi kolmikulmaisen esineen. Sen kulkusuunta oli sama kuin lentokoneen. Se lensi n. 1500 metrin korkeudella — noin kilometrin etäisyydellä. Nopeutemme oli 950 km/h. Esineen nopeus oli ehkä 1500 km/h, sillä se ohitti meidät ja katosi. Ilmoitin esineestä koneen matkustajille ja miehistölle. Esine oli kaikille käsittämätön. Lentokone se ei ollut. Vain pelkkä kolmikulmainen, kirkkaanvalkoinen esine. Se ei lähettänyt mitään viestiä. Kyseessä oli selvä ufohavainto. Valitettavasti minulla ei ole muita samantapaisia kokemuksia. Toisten avaruuslentäjien kerrotaan nähneen tällaisia ufoilmiöitä. En oikein usko niihin tarinoihin, vaikka niistä paljon kirjoitetaan. Olen keskustellut yhdysvaltalaisten ja venäläisten avaruuslentäjien kanssa eivätkä he itse ole vahvistaneet tarinoita."

Tähän on syytä puuttua parista syystä. Samoin kuin Yhdysvaltain astronautit, myös entisen Neuvostoliiton kosmonautit ovat epäilemättä virkansa puolesta nähneet avaruudessa kaikenlaista. He kieltävät kuitenkin yksin tuumin nähneensä mitään sellaista, mikä viittaisi vieraan älyn toimintaan. Valoja ja erilaisia avaruudessa liikkuvia kappaleita ei kai juuri voi olla näkemättä avaruuslennoilla. Popovits viittaa omassa lentokoneesta tehdyssä ufohavainnossaan näkemänsä kohteen etäisyyden ja nopeuden olleen tietynsuuruiset. Tässä kohtaa kosmonautti ei ole kuitenkaan sen paremmassa asemassa kuin kukaan muukaan: jos ei tiedä kohteen todellista kokoa, on mahdotonta sanoa mitään sen nopeudesta, korkeudesta tai etäisyydestä. Kosmonautit ja lentäjät ovat ennenkin erehtyneet pitämään vähintäänkin kymmenien kilometrien päässä ollutta kohdetta aivan lähellä olevana. Lentäjien tiedetään tehneen koneillaan väistöliikkeitä luullessaan lähestyvän tulipallon (kirkkaan meteorin) törmäävän heihin. Popovitsin lausunto "tapaus oli selvä ufohavainto" tulee ymmärtää niin, että hän ei kyennyt tunnistamaan näkemäänsä.

"Miljoonia ihmisiä viety ufoihin"

Monet ufologit ovat joutuneet myöntämään, että taivaalla nähdyt valot ja laitteet eivät kenties olekaan kovin merkillisiä. Suurimmalle osalle on varsin helppo löytää maallinen selitys. Entä huimat väitteet yhteyksistä ufokansaan, kontaktikertomukset ja sieppaukset? Ovatko ne niin rautaisesti todistettuja, että skeptikoilta menee sormi suuhun?

Ohjelmassa mainittiin, että osa sieppauksista tulee ilmi ilman hypnoosin käyttöä. Esimerkkinä käytettiin **Rauni-Leena Luukanen-Kilden** kokemusta Genevessä. On selvää, että pelkästään tuon kertomuksen todistusarvo ei voi olla kovin suuri. Jos tapauksella oli useita näkijöitä ja kokijoita, olisi kaikkien kertomukset kirjattava ja esitettävä tarkasteltavaksi.

Valaiseva sen sijaan oli ohjelmassa esitetty melko pitkä kohtaus hypnoosi-istunnosta. Siinä suomalainen ufologi kaivoi hypnoosissa olevalta henkilöltä ufoihin liittyvää aineistoa. Lieneekö lipsahdus ohjelman tekijältä laittaa ohjelmaan lausunto: "hypnoosin avulla saatu tieto ei kuitenkaan ole sen luotettavampaa kuin tavallisen muistin." Ja edelleen: " monien kriitikoiden mielestä hypnoosilla tuotetut abduktiokertomukset ovat pelkkää alitajunnan fantasiaa."

Venäläinen ufoguru Azaza lausui: "tilastojemme mukaan ufot sieppaavat joka vuosi peräti 5 500 ihmistä, jotka jäävät sille tielleen. Tieto on täysin paikkansapitävä. Suurin osa on nuoria henkilöitä." Olisi mielenkiintoista tietää, miten tiedon paikkansapitävyys voidaan varmistaa.

Vastaavaksi luvuksi Amerikassa ilmoitetaan noin 4 miljoonaa. Tämä luku perustuu erääseen mielipidekyselyyn ja siitä vedettyihin johtopäätöksiin.

Väitteiden esittäjien tulisi aina kertoa, millä tavoin väitetty tieto ja väitetyt tulokset on saatu. Sieppaustapauksissa tulisi tietysti olla ainakin kuultavissa ja nähtävissä nauhoitus tehdyistä hypnoosi-istunnoista. Koska hypnotisoijat lähes poikkeuksetta ovat itse ufologeja, on jotakuinkin varmaa, että saavutetut tulokset painottuvat hypnotisoijan uskomusten mukaisiksi.

Lähteet

af Grann, J.: *Ufot ja paranormaalit ilmiöt*, MTV 3:n ohjelmasarja, osa 1 (13.1.95), osa 2 (17.1.1995) ja osa 3 (24.1.1995)

Klass, P.J. (1990): Special Report — New Evidence of MJ-12 Hoax, *Skeptical Inquirer*, **14**, No 2, 135.

Kuure, K., Kyröläinen J., Nyman G., Piironen J. (1993): *Katoavatko ufot?* Ursa.

Oja H. (toim.) (1994): *SETI — vieraan älyn etsintä*, Ursa.

Kirjoittaja on yksi Katoavatko ufot? -kirjan kirjoittajista.

Otetaan selvää

TV 2:n kotimaankatsauksessa 12. tammikuuta kerrottiin, että puolustusvoimat ja tähtitieteellinen yhdistys Ursa ovat kiinnostuneet ufoista. Kysyimme kumpaiseltakin taholta, miten asianlaita oikeastaan on.

Pääesikunnan tiedotuspäällikkö Erkki Paukkunen, pitääkö väite paikkansa, onko puolustusvoimat kiinnostunut ufoista?

Jos ufoilla tarkoitetaan yliluonnollisiksi väitettyjä ilmiöitä eli ulkoavaruudesta tulleita vieraita, puolustusvoimat ei ole kiinnostunut niistä mitenkään. Olen ollut talossa 20 vuotta, enkä ole kuullut yhdestäkään ufohavainnosta. Yksikään lentäjistämme ei ole koskaan väittänyt nähneensä ufoja. Kaikki tunnistamattomat tutkahavainnot tietysti kiinnostavat meitä, mutta ne pystytään yleensä selvittämään.

Mitä tapahtuu, jos tutkassa havaitaan jokin tuntematon esine tai valoilmiö?

Omat koneet lähtevät ottamaan asiasta selvää, jos havaintoa ei pystytä muutoin selvittämään. Yksi tällainen oli 10 vuotta sitten Inarinjärveen pudonnut venäläisohjus, joka selvisi vasta kun ohjuksen jäännökset löydettiin. Tunnistamattomia havaintoja voivat aiheuttaa esimerkiksi lintuparvet tai sitten tutkalaitteissa voi olla tekninen vika, mutta mitään yliluonnollista niihin ei ole koskaan liittynyt.

Tekevätkö ihmiset teille ilmoituksia ufohavainnoista?

Ei nykyisin enää. 70- ja 80-luvuilla ilmoitettiin useita outoja valoilmiötapauksia, jotka voitiin todeta rajantakaisten venäläisten kantorakettien aiheuttamiksi. Tällaisia ilmoituksia meille ei ole tullut enää moniin vuosiin.

Puolustusvoimat ei siis ole kiinnostunut ufoista eikä tarkoituksella salaa tietoja, kuten monet ufoihin uskovat väittävät?

Ei.

* * * *

Tähtitieteellinen yhdistys Ursa on ainakin periaatteessa kiinnostunut kaikista ulkoavaruuteen liittyvistä ilmiöistä. Se on laatinut outoja valoilmiöitä koskevan esitutkimuslomakkeen, jonka se toivoo näitä ilmiöitä havaitsevien täyttävän.

Ursan toiminnanjohtaja Seppo Linnaluoto, onko Ursa kiinnostunut myös ufoista?

Käsitys, että me olisimme kiinnostuneet ufoista, syntyi varmaan tästä esitutkimuslomakkeesta, joka oli *Katoavatko ufot?* -kirjan liitteenä. Lomake oli kirjan tekijöiden ideoima ja olemme jonkin verran kopioineet ja lähettäneet sitä pyydettäessä. Olemme saaneet näitä vastauksia alle kymmenen. En osaa sanoa, miten kirjan tekijät olivat ajatelleet niitä jatkokäsitellä. **Kari A. Kuure** varmasti osaisi vastata siihen paremmin.

Tutkiiko Ursa ufoja?

Meidän tarkoituksena on antaa luonnontieteellistä valistusta näistä ilmiöistä. Olemme mm. julkaisseet pari kirjaa aiheesta. Mutta tutkimustoimintaa emme harrasta, eikä meillä ole yhtään ufojaostoa. Emme itse asiassa ole edes kovin ilahtuneita näistä ufoilmoituksista.

Kyselevätkö ihmiset ufoista?

Aika usein ihmiset haluavat meiltä selityksiä oudoille valoilmiöille. Useimmiten nämä ovat tekokuiden synnyttämiä tai sitten kirkas Sirius on aiheuttanut ihmisille päänvaivaa. Ihmiset eivät ole aina mieltäneet, että maa liikkuu ja siksi Sirius ikäänkuin näyttää liikkuvan taivaalla.

Marketta Ollikainen

Blackmore tutki outoja sieppauksia

Herään keskellä yötä siihen, että makuuhuoneeni on oudon valoisa. Sänkyni vierellä seisoo vajaan metrin mittainen suuripäinen olio, joka aikoo viedä minut ulkona odottavaan avaruusalukseen. Hän haluaa käyttää minua rodunjalostusohjelmissaan.

Niin kornilta kuin se kuulostaakin, tähän tarinaan ja sen eri variaatioihin uskovat lukemattomat ihmiset eri puolilla maailmaa. Taannoin Yhdysvalloissa tehdyn mielipidekyselyn mukaan lähes neljä miljoonaa amerikkalaista uskoi joutuneensa kerran tai useammin ulkoavaruudesta tulleiden muukalaisten sieppaamaksi.

Britannian yleisradioyhtiö BBC:n tiedetoimitus pyysi psykologian professori **Susan Blackmorea** Länsi-Englannin yliopistosta, Bristolista, selvittämään mistä näissä sieppauskertomuksissa oikeastaan oli kyse. Blackmore teki aiheesta dokumentin, joka lähetettiin BBC2:n Horizon-ohjelmassa viime vuoden marraskuussa.

Dokumenttia varten Blackmore haastatteli useita ' sieppauksen kohteiksi joutuneita', jotka kaikki tuntuivat olevan poikkeuksellisen vakuuttuneita kokemuksiensa aitoudesta. He eivät vaikuttaneen mitenkään mielenvikaisilta, eivätkä näyttäneet siltä, että he olisivat keksineen tarinansa. Lisäksi kaikkien kertomukset olivat hyvin samantapaiset. Blackmore oli kuitenkin vakuuttunut, että kokemuksille oli löydettävissä myös ns. luonnollisia selityksiä. Viime vuoden marraskuussa ilmestyneessä *New Scientist* -lehdessä hän kertoo mitä kaikkea hän sai selville ja miten hän itsekin koki 'siepatuksi tulemisen' neurotieteen tutkijan **Michael Persingerin** laboratoriossa Sudburyn Laurentian yliopistossa Ontariossa.

Urbaania taikauskoa?

Sieppauskokemuksia on yritetty selittää hypnoosissa ihmisen alitajuntaan istutetuilla virheellisillä muistikuvilla. Blackmoren mukaan tämä ei ollut kuitenkaan tarinan koko totuus, koska vain osa hänenkin haastateltavistaan oli ' muistanut' kokemuksensa hypnoosissa. Toiset sen sijaan olivat kuvanneet tapahtumia pieniä yksityiskohtia myöten spontaanisti ilman hypnoosia. Tosin tiedetään, että virheellisiä muistikuvia voidaan tuottaa ilman hypnoosiakin, mutta silti Blackmore piti selitystä puutteellisena.

Blackmore arveli, että yhtenä selityksenä saattoi olla jonkinlainen unenaikaisen halvaustilan aiheuttama kokemus. Normaalin ns. REM-univaiheen aikana ihmisen lihakset ovat halvautuneessa tilassa. Tavallisesti nukkuja ei tiedä tästä mitään, mutta joskus hän saattaa herätä kesken halvaustilan keston, mikä on äärimmäisen epämiellyttävää. Hän ei pysty liikkumaan ja hänellä on tunne, että joku tai jokin yrittää murskata tai tukehduttaa hänet. Tämä ei itse asiassa ole edes kovin harvinaista. Tutkimusten mukaan noin 20 prosentilla on ollut vastaavanlaisia kokemuksia.

Eri kulttuureissa on lukemattomia myyttejä demoneista, jotka vaivaavat nukkujia keskellä yötä. Keskiajalla kerrottiin pahojen henkien yrittävän vietellä neitsyitä ja nunnia. Kaakkois-Aasiassa kerrotaan 'harmaasta hengestä', joka halvaannuttaa uhrejaan yön pimeydessä. Blackmoren mukaan näiden myyttien syntytarina todennäköisesti liittyy vastaavanlaisiin unihäiriöihin.

"Muukalaisten sieppaukset voivat hyvin olla vain nykyaikainen versio uneen liittyvän halvaustilan synnyttämistä myyteistä", Blackmore pohtii.

"Minä leijun"

Neurotieteen tutkija Michael Persinger on havainnut, että tunne-elämältään hyvin herkillä ihmisillä on taipumuksia kokea muita useammin 'leijuvansa ilmassa' tai 'poistuvansa ruumiistaan'. Ääritapauksissa he voivat saada ns. temporaalisia, ohimolohkon aiheuttamia epilepsiakohtauksia. Heidän ohimolohkonsa tuottaa väkivaltaisia, synkronisoituja sähköpurkauksia, joihin liittyy myös halvauskohtauksia. Persingerin tutkimissa tapauksissa joillakin oli ollut mystisiä tuntemuksia, outoja aistihavaintoja ja hallusinaatioita juuri ennen halvauskohtausta.

Persinger oletti, että sieppauskokemus saattoi liittyä otsalohkon alueella tapahtuvaan aivotoimintaan, joka oli aktivoitunut jonkin ulkoisen ärsykkeen avulla. Persinger halusi tutkia, voisivatko esimerkiksi maanjäristysten aiheuttamat magneettikentän muutokset synnyttää kuvatunkaltaisia reaktioita. Hän havaitsikin, että seismisillä tapahtumilla oli vahva yhteys ufoväitteiden, sieppausten ja muiden menneitten vuosisatojen aikana ilmenneiden kummallisten ilmiöiden välillä. Ilmoitukset oudoista kokemuksista huipentuivat viikkoja ja kuukausia ennen maanjäristyksiä, jolloin magneettiset muutokset olivat saattaneet tapahtua. Persinger testasi teoriaansa laboratoriossa tuottamalla keinotekoisesti magneettikentän muutoksia koehenkilöille.

Blackmore matkasi siis Ontarioon, jossa hänet istutettiin kypärä päässä hammaslääkärin tuolia muistuttavaan nojatuoliin pienessä äänieristetyssä huoneessa. Mitä sitten tapahtui, siitä Blackmore kertoo *New Scientist* -lehdessä seuraavaa: "Olin täysin hereillä eikä mitään näyttänyt tapahtuvan ensimmäiseen kymmeneen minuuttiin. Minua oli pyydetty kuvaamaan ääneen kokemuksiani ja tunsin siksi pakottavaa tarvetta sanoa jotain, mitä tahansa. Sitten äkkiä kaikki epäilykseni katosivat. 'Minä keinun. On kuin olisin riippumatossa'. Tuntui kuin koko maailma olisi kaksin käsin tarttunut hartioihini ja nykäissyt minut ylös. Tiesin, että makasin nojatuolissani, mutta joku tai jokin työnsi minua ylöspäin.

Jokin tuntui tarttuvan sääreeni, nykäisi ja väänsi sitä ja kiskoi ylös. Tuntui kuin minua olisi työnnetty puoleen väliin kattoa. Sitten tulivat tunteet. Tunsin itseni täysin ulkopuoliseksi, mutta voimakkaaksi ja eloisaksi. Äkkiä tulin raivoisaksi, ja olisin halunnut purkaa kiukkuani. Mutta huoneessa ei ollut mitään, mihin olisin purkanut sitä. Ehkä noin kymmenen sekunnin kuluttua vihantunne oli kadonnut. Vähän myöhemmin tunsin yhtä äkkinäisesti pelkoa. Olin kauhuissani, vaikka minulla ei ollut siihen mitään erityistä syytä. Tunsin itseni parin tunnin ajan heikoksi ja lamaantuneeksi sen jälkeen kun olin tullut ulos kammiosta."

Blackmore toki tiesi koko ajan, että oudot kokemukset aiheutuivat magneettikentän muutoksista hänen aivojensa yläpuolella. "Mutta mitä ihmisistä tuntuu, jos sama tapahtuu heille keskellä yötä omassa vuoteessaan? Eivätkö he yritä löytää kokemukselle selitystä ja yritä selvittää, kuka tai mikä hänelle oli aiheuttanut sen? Jos joku vielä kertoo heille, että syynä olivat ulkoavaruudesta tulleet muukalaiset, eivätkö he silloin hyväksy selitystä, jos ei muuten niin ainakin vakuuttaakseen itselleen, etteivät he ole tulleet hulluiksi?", Blackmore kysyy.

Marketta Ollikainen

Lähteet

Susan Blackmore: Alien Abductions, *Skeptic*, **8**, 4/94.

Susan Blackmore: Alien Abduction, *New Scientist*, 10. Nov. 1994

Close Encounters, BBC2 Horizon programme on alien abductions, 28 Nov. 1994

Tieteen tiedottamisen ongelmista

Jukka-Pekka Puro

Viestintätieteiden näkökulmasta tieteen viestintää voidaan lähestyä ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin on kiinnitettävä huomiota siihen, miten tutkijat ja tiedeyhteisöt viestivät niitä ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Miten tieteentekijät siis voisivat asettaa sanansa julkiselle sanalle tieteen edellytysten ja odotusten mukaisesti. Toisaalta on olennaista tarkastella, mitä yleisiä kriteerejä tieteestä tiedottamiselle — ulkopuolisena mediailmiönä tiedeyhteisöistä katsoen — voidaan asettaa. On tärkeää arvioida, mitä media kertoo tieteestä ja millaista maailmankuvaa media välittää katsojille tieteellisenä; kysymys, jota painotettiin myös Skepsiksen vuoden 1994 Huuhaa-palkintoa jaettaessa.

Tutkijoiden ja tiedeyhteisöjen viestintää voidaan lähestyä käytännöllisenä "mitä minä itse voisin tehdä seuratakseni tieteen viestinnän kriteerejä" kysymyksenä. Välitön vastaus tähän luonnollisestikin on: " argumentoin tavalla joka ei viittaa muuhun kuin siihen mikä on tieteellisesti todistettavasti osoitettavissa". Tämä vastaus on joissain tapauksissa riittävä. Jos esimerkiksi tutkijalta kysytään "montako kilometriä maantietä Suomessa on?" ja tutkijalla on mahdollisuus antaa tarkka luku, viestintätilanteelta ei tarvitse välttämättä olettaa sen enempää. Toisaalta tämän kaltainen viestintä toteutuu vain harvoin. Useimmiten tutkijalta odotetaan kantaa monimutkaisempiin ongelmiin, muutakin kuin neutraalien lukujen esittämistä.

Nämä odotukset epäilemättä kuuluvat tieteen tehtäviin. Vaikka alkuperäiset valistuksen tiedekäsityksen ihanteet ovat tätä nykyä pääosin unohdettuja, voitaneen tieteeltä edelleenkin olettaa, että sen harjoittajat palvelevat yhteiskuntaa ja tarjoavat sille jotain joka edesauttaa sitä erilaisissa ongelmatilanteissa. Toisin sanoen tutkijoiden ja tiedeyhteisöjen voidaan odottaa olevan kykeneviä tuomaan esille erilaisissa tilanteissa oman mielipiteensä; heidän tulee pystyä viestimään 'tieteen edustaman kannan puolesta' ja antamaan näin oman panoksensa yhteiskunnan järkevään toimintaan.

Media odottaa vastauksia

Kysymykseen 'miten tutkijat ja tiedeyhteisöt viestivät yhteiskunnan kanssa' on mielekästä tehdä yksinkertainen kahtiajako. Tutkijoiden viestintä yhteiskunnan suuntaan ei ilmeisestikään ole kovin ongelmallista, jos sanottava on — seuraten **Jürgen Habermasin** terminologiaa — teknisen intressin alainen. Ongelmallista viestintä on silloin, kun näin ei ole. Esimerkiksi uudesta tietokoneesta kertova tutkija on tietojen annossaan todennäköisesti vakuuttavampi kuin patologi, joka todistaa, että kuolemanjälkeistä elämää ei ole. Vaikka molemmat edustavat luonnontieteitä, tietokonetutkijan on helpompi vastata kysymyksiin miksi ja miten kuin merkkejä kuolemanjälkeisestä elämästä etsivän patologin. Habermasilaista ajattelutapaa seuraten niin emansipatorisiin kuin hermeneuttisiinkin kysymyksiin liittyvä tieteellinen viestintä törmää mediassa suurempiin ongelmiin kuin teknisluonteinen.

Voidaan tietysti sanoa, että tiedeyhteisöjen ei pitäisi ottaa lainkaan kantaa emansipatorisiin tai hermeneuttisiin kysymyksiin. Tämä on kuitenkin jo median ominaispiirteiden vuoksi ilmeisen huono vaihtoehto; elleivät tiedeyhteisöt vastaa niihin kysymyksiin, joita niille esitetään, media etsii

vastauksia muilta tahoilta. On epäilemättä parempi, että tiedeyhteisöt ottavat kantaa myös tämänkaltaisiin kysymyksiin, vaikka niihin ei voitaisikaan vastata teknisen yksityiskohtaisesti, kuin että teknisten intressien ulkopuolelle jäävää maailmaa selitetään uskontojen tai vastaavien uskomusjärjestelmien avulla. Tämä edellyttää kuitenkin, että tieteentekijöiden ei viestinnässään pidä pitäytyä pelkästään 'viittaan vain siihen joka on todistettavissa' -periaatteeseen. Tärkeätä on myös se, miten tutkijat ja tiedeyhteisö tuovat sanottavansa esille.

Tutkijoista 'hyviä esiintyjiä'

Voidaan väittää, että jos tutkijat eivät saa medioissa puettua sanomaansa 'hyväksi esiintymiseksi', heidän sanomansa jää huomaamattomaksi ja näin jää runsaasti tilaa analogiselle mutta 'epätieteelliselle hyvälle esiintymiselle'. Tutkijan tulee siis asettaa itselleen kaksiulotteinen kysymys 'miten esiintyä hyvin noudattaen kuitenkin tieteen periaatteita.' Viestintätieteen näkökulmasta näitä kahta seikkaa ei voida irrottaa toisistaan. Jos tutkijalta kysytään mielipidettä kuolemanjälkeisestä elämästä, ei riitä että hän esittelee tosiseikat, jotka puhuvat kuolemanjälkeisen elämän äärimmäisestä epätodennäköisyydestä. Tämän lisäksi hänen on kyettävä osoittamaan, että tämä ei perustu pelkästään 'ulkoisiin faktoihin', vaan myös rationaaliseen järkeen ja tiettyyn ajattelutapaan. Tosiseikkojen esittäminen on yleensä ongelmatonta. Kuulijoiden vakuuttaminen siitä, että 'tiede ei ole pelkästään lukuja tai termejä' on vaikeampaa.

Periaatteessa kysymys onkin siitä, miten hyvin tiedeyhteisöt pystyvät kertomaan tieteellisen ajattelun ja tieteellisen maailmankuvan ominaispiirteistä. Erilaisten maailmankuvien olemassaolo on — kuten **Thomas Kuhn** on todennut — jo tieteenkin sisällä suuri ongelma, saati sitten tiedeyhteisöjen ja sitä ympäröivän yhteiskunnan välillä. Monet Kuhnin ajatuksia kommentoineet ovat painottaneet, että maailmankuvien välinen kiistely tieteessä perustuu useimmiten erilaisten retoristen keinojen käyttöön. Tämä tieteessä väistämätön, joskaan ei ehkä kovin myönteinen seikka, tarjonnee tieteen viestinnälle ainakin yhden retorisen ohjeen: tieteen maailmankuva on joka tapauksessa retorinen ilmiö, näin ollen ei ole periaatteellista syytä, miksi tiedeyhteisöt eivät perustaisi viestintäänsä yhteiskunnan suuntaan yhtä lailla retoriikan keinoihin.

Ehkä merkittävin retoriikan mukanaan tuoma ajatus tutkijoille ja tiedeyhteisöille on nk. mukautumisen periaate. Saadakseen tieteellisen ajattelun paremmin mediassa läpi, tutkijoiden tulee olla kykeneviä perustelemaan, havainnollistamaan ja konkretisoimaan sanottavansa samalla tavalla kuin mediaa seuraava yleisö arkipäivässään tekee. Nämä alkujaan jo Aristoteleelta peräisin olevat ajatukset ovat yhä ajankohtaisia. Tutkijoiden ja tiedeyhteisöjen viestinnän ei tule olla sellaista, että tieteen edustajat katsotaan 'jonkin muun kuin meidän' arvomaailman edustajiksi. Pahinta mitä voi tapahtua on, että tutkijoiden katsottaisiin olevan 'muiden yläpuolella'. Tieteen viestinnän kannalta on elintärkeää, että varsinkin hermeneuttisten ja emansipatoristen kysymysten alueilla puhutaan sillä kielellä, joka on tuttua kuulijoille.

Tieteestä viestinnässä on siis kaksi tärkeää osatekijää. Toisaalta on olemassa erilaisin ominaisuuksin varustettu asia, josta halutaan kertoa ja toisaalta se, miten asia esitetään, jotta se tulee myös vastaanottajalle ymmärretyksi. Mitä vähemmän teknisestä teemasta on kyse, sitä enemmän tutkijat joutuvat panostamaan asian esille tuomiseen. Toisin sanoen, mitä 'epäkonkreettisemmaksi' teema muuttuu, sitä enemmän tutkijoiden ja tiedeyhteisöjen on kiinnitettävä huomiota sanomansa tieteellisiin perusteluihin osana tieteellistä maailmankuvaa. Tieteellistä ajattelutapaa pitää siis "markkinoida". Tämä ei luonnollisestikaan tarkoita samaa kuin pölynimurin mark-

kinoiminen, mutta toisaalta ei voida väistää sitä tosiasiaa, että tieteen edustajia mediassa pidetään aina nimenomaan tieteen edustajina. Jos tiedeyhteisöt katsovat tärkeäksi erilaisten pseudotieteiden edustajien — jotka usein ovat hyviä TV-esiintyjiä — väitteiden kumoamisen, on niiden pystyttävä edustamaan omaa vaihtoehtoaan 'parempana'. Tämä 'paremmuus' tuskin muotoutuu itsestään; se on tuotava esille ja viestittävä ymmärrettävästi tiedeyhteisön ulkopuolisille.

Tieteen kriteerejä mediassa

Median näkökulmasta tieteen viestintä ei poikkea muusta viestinnästä, mikä näkyy muun muassa Yleisradion ohjelmapolitiikassa. *Skeptikon* numerossa 23 (4/1994) todettiin, että YLE ansaitsi vuoden 1994 Huuhaa-palkinnon juuri sillä, että se asettaa tieteen ja pseudotieteen tasavertaisesti rinnakkain (toisaalta YLE:n tuoreimman Ohjelmatoiminnan säännöstön mukaan tämä rinnakkainasettelu voidaan perustaa parlamentaarisesti hyväksyttyyn periaatteeseen). Ongelmana on, että jos media ei erota toisistaan tiedettä ja pseudotiedettä, ja jos ihmiset eivät tiedä mikä on tieteen ja pseudotieteen ero, nämä saattavat sekoittua erottamattomasti toisiinsa.

Huoli tämän kysymyksen tiimoilta on aiheellinen. Esimerkiksi **George Gerbner** on tutkimuksiensa yhteydessä painottanut (nk. cultivation analysis -tutkimus), että TV:n katsojat eivät ole selvillä siitä, miten fiktiomaailma ja toisaalta tieteen hahmottama reaalimaailma poikkeavat toisistaan. Tästä seuraa, että tiede käytännössä kilpailee samalla viivalla pseudotieteiden kanssa. TV:n maailmassa pseudotiede pystyy perustelemaan väitteensä yhtä hyvin kuin tiede — usein jopa paremmin, koska pseudotieteen edustajat ovat kiehtovia ja 'puhuvat kiehtovista asioista'. Media pystyy näin esittämään 'hämmästyttäviä maailmoja'. Katsojalle ei välttämättä ole merkitystä ovatko ne tosia tai epätosia. Gerbnerin mukaan katsoja ei mediaa seuratessaan tee selkeää eroa todellisen ja epätodellisen välillä.

Tästä Gerbnerin havainnosta seuraa se tieteen kannalta huolestuttava johtopäätös, että mitä 'kiehtovampi' asia on, sitä 'kutsuvampi' se on. Yhdysvaltalaisissa käyttötarkoitustutkimuksissa (uses and gratification research) on selvästi osoitettu, ettei ihmisten katsomistottumuksia voida ohjata. Katsojat seuraavat tiedeohjelmaa vain jos he tuntevat sen heille sillä hetkellä sopivaksi ja miellyttäväksi. Näin ollen, jos pseudotieteellinen ohjelma kiehtoo enemmän, kanavanvalitsin kääntyy nopeasti ufojen tai ikuisen elämän kartoittamisen suuntaan.

Tieteen kannalta olennainen kysymys onkin, voiko tiede olla 'kiehtovampi' kuin pseudotiede ja pitääkö tieteen taistella samalla viivalla pseudotieteen kanssa. **Paul Feyerabendin** mukaan tieteen on pystyttävä vastaamaan haasteeseen eikä rajoittaa itseään tiettyihin tieteellisinä pidettyihin teema-alueisiin. Tiede voi olla yhtä kiehtova kuin pseudotiede, mutta tieteen kiehtovuus syntyy muista ansioista kuin todistamattomista spekulaatioista.

Media odottaa tieteeltä vastauksia ihmisiä askarruttaviin 'suuriin kysymyksiin'. Median näkökulmasta tieteen pitäisi siis operoida samoilla alueilla kuin pseudotieteetkin, toki kuitenkin selkeästi tieteen rationaalisuuden periaatteisiin nojaten. Tosin sanoen tieteen pitäisi kyetä 'avaamaan' suuria yleisöjä kiinnostavia mystisiä ja askarruttavia kysymyksiä ymmärrettävään muotoon. Miten tämä käytännössä tapahtuu, on toinen kysymys. Ongelmaa tuskin ratkaistaan yhdellä tai kahdella TV-ohjelmalla tai lehtijutuilla, joissa tieteen edustajat selventävät pseudotieteen esittämiä 'totuuksia', mutta tämän kaltaiset ohjelmat epäilemättä voisivat toimia jonkin kaltaisena primus motorina. Pitkän päälle tärkeää on, että tiede ylipäätään — tavalla tai toisella — vastaa median kautta pseudotieteiden epätosiin 'totuuksiin'.

Päätavoitteeksi tämän kaltaisessa toiminnassa

voitaneen asettaa 'tieteen mediakritiikki'. Käytännössä tällainen kritiikki lähestyy tieteen sisällä käytävää 'tieteen kritiikkiä', jonka periaatteet olisi vain kohdistettava myös mediaan. Suuntaa kritiikille voitaneen löytää yhdysvaltalaisesta mediatutkimuksesta, jossa erityinen oppiaine 'retoriikan kritiikki' (rhetorical criticism) tarjoaa mahdollisuuksia kritisoida metodologisesti viestimiä, myös pseudotieteiden kritiikin pohjalta. Systemaattinen retoriikan kritiikki paljastaa pseudotieteessä käytettyjen metaforien ja käsitteiden luonteen, niiden viittaussuhteet ja terminologian ominaispiirteet. Jos tämänkaltainen kritiikki — jota Yleisradio esimerkiksi ohjelmallaan 'Maailma sanojen vankina' toteuttaa — saataisiin vakiinnutettua, tieteen ja pseudotieteen välinen raja saattaisi selkiintyä nykyistä paremmin.

Kirjoittaja toimii tutkimusassistenttina Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksella. Artikkeli perustuu osin kirjoittajan joulukuussa 1994 Skepsiksen yleisötilaisuudessa pitämään alustukseen.

Siihen aikaan kun isoisä lehtiä luki

Jari Koponen

Joukkoviestimien pseudotieteen markkinointi ei ole mikään tämän päivän uutuus. Jo viime vuosisadalla meediot ja muut parailmiöt kiinnostivat myös lehtiä. Alkuun jutut käsittelivät enimmäkseen hypnoosia, mutta myöhemmin myös vuonna 1907 perustetun kotimaisen Förening för Psykisk Forskning -seuran ja vastaavien ulkomaisten yhdistysten toiminnasta uutisoitiin tiheästi.

Kiinnostuksen painopiste oli aluksi selvästi spiritistien toiminnassa. Meedioilla oli uutisarvoa ja ajan tieteellisiä metodeja sovellettiin ilmiöiden tutkimiseen yhtä lailla kuin Edisonin keksintöihin tai uusimpiin sähköterapeuttisiin laitteisiin. Pääsääntöisesti artikkeleita voi kuitenkin kuvata asiallisiksi. Ne on laadittu enimmäkseen kansanvalistuksen ja tiedon levittämisen hengessä.

Malliesimerkki tästä on lääketieteen kandidaatti **Hannes Vinterin** neliosainen artikkelisarja *Päivälehdessä* vuodelta 1892. Telepatia-otsakkeella ilmestyneessä sarjassa esitellään siihen mennessä tehtyjä tieteellisiä kokeita, mm. Richetin, Lombroson ja brittiläisen Society for Psychical Societyn järjestämiä testauksia. Artikkelisarjassa kosketellaan koetulosten matemaattisia todennäköisyyksiä, joten se on varsin vaativa ja lienee mennyt monen tuon ajan lukijan käsityskyvyn yli. Sarja on tasapuolinen, kriitikkojenkin ääni tuodaan esiin. Sarjan lisäksi *Päivälehti* julkaisi samana vuonna kaksiosaisen artikkelin Kummittelusta, jonka oli signeerannut nimimerkki S.

Sanomalehdet ja aikakauslehdet alkoivat eriytyä toisistaan Suomessa 1910-luvulla. 20- ja 30-luvuilla ilmestyi maassamme erilaisia viihde- ja lukemistolehtiä enemmän kuin milloinkaan muulloin. Kova kilpailu lukijoista kallisti vaakaa erilaisten 'sensatsioonien' puolelle ja aiemmille sanomalehdille pääsääntöisesti leimallinen oikeellisuus ja tasapuolisuus hukkuivat tämän viihdepäästön alle.

Karisto julkaisi vuosina 1918–1929 *Maailma*-nimisen kuukausilukemiston ja se oli ensimmäisiä suomalaisia yleistajuisia ja laajasisältöisiä aikakauslehtiä. Huipussaan sen levikki oli yli 60 000 eli se oli lajissaan levinnein lehti Suomessa. Vuosina 1920–1922 *Maailmassa* julkaistiin **A. Conan Doylen** viisiosainen artikkelisarja Kartoittamaton rannikko ja sen loputtua vielä artikkeli Vihdoinkin todisteet! Valokuvia ihmisen eloonjäämisestä.

Sherlock Holmesin luoja Doyle oli ollut suomalaisen lehdistön kestokulutushyödyke jo vuosikymmeniä. *Maailmakin* julkaisi Doylen Holmes-novelleja, joten hänen voimakas esiintymisensä spiritismin puolestapuhujana luonnollisesti hyödynnettiin. Sarja on yksipuolista spiritismin apologiaa kuten osien otsakkeistakin voi aavistella: Henkien laki, Uutta valoa vanhoihin rikoksiin, Varjoja verholle, Vanha tarina uudelleen kerrottuna ja Ehdoton todistus.

Apu alkoi ilmestyä vuonna 1933 ja se oli ensimmäiset vuodet puhdas lukemistolehti. Vuosikymmenen lopulla lehdessä alkoi ilmestyä artikkeleita, joiden osuus vakiintui noin puoleen lehden sisällöstä. Vuoden 1937 alusta *Apu* alkoi julkaista **Dag Hemdalin** laatimaa horoskooppia, joka alussa oli suurellisesti viikottainen päiväkohtainen ennustus Suomelle ja muulle maailmalle. Myöhemmin siirryttiin viikkohoroskooppeihin, koska "ennustusten ajallinen täsmällisyys voi eri tapauksissa vaihdella". Vuodesta 1939 lähtien ennustukset tehtiin vuoroviikoin astrologian ja numerologian avulla.

Horoskooppi saavutti ilmeisen suuren suosin, sillä lehden täytyi useissa numeroissa ilmoittaa Hemdalin kotiosoite, jotta halukkaat voisivat tilata henkilökohtaisia horoskooppeja. Lehti toimi tässä yhteydessä myös horoskooppien takuumiehenä ilmoittaen: "Kun meiltä on myöskin tiedusteltu hra Hemdalin laatimien horoskooppien paikkansapitävyyttä, voimme vain ilmoittaa, että hra Hemdal laati viime joulukuussa — ennen kuin viikkoennustuksia ryhdyttiin julkaisemaan — kolme henkilöhoroskooppia, jotka pitivät paikkansa ihmeteltävällä tarkkuudella."

Asiaan tietysti kuului, että juuri Hemdalin astrologia lanseerattiin 'tieteenä'; hän oli saksalaisen **Johannes Vehlowin** oppilaita. Lehden haastattelussa (*Apu* 13/1937) Hemdal leimaa muut kuin Vehlowin opit humpuukiksi tai virheellisiksi ja arvioi *Avussa* olleista ennustuksistaan kohdalleen osuneen 91 prosenttia. Satunnainen selailija on kyllä tästä prosenttiluvusta täysin eri mieltä, esimerkiksi riittäköön mitä herra ennustajalla on joulukuussa 1938 sanottavaa vuodesta 1939. "Yleensä näyttää siltä, kuin vuosi 1939 tulisi olemaan paljon rauhallisempi kuin tämä vuosi. Kaikki merkit viittaavat siihen, että erikoisen pahoja tilanteita ei synny, jonka vuoksi rauhallinen kehitys saanee jatkua vielä ainakin vuoden eteenpäin."

Dag Hemdal lienee ollut aikansa parhaiten taloudellisesti menestynyt kotimainen ammattiastrologi, sillä paitsi *Apua* hän avusti myös useita muita lehtiä. Hän toimi esimerkiksi Ilmarisen viihdelehtien hoviastrologina pitkälle 50-luvulle saakka. Martikkelitietoihin saakka hän ei tätä toimintaansa päästänyt. Niissä todetaan vain lakonisesti 'sanomalehtimies'.

Vuonna 1938 *Avun* tahti vain parani. Lehti alkoi julkaista 52-osaista sarjaa Henkimaailman salaisuudet. Lista sarjan osien otsikoista antaa kuvan sisällöstä.

1. Henkien aineellistuminen
2. Spiritismi
3. Hypnotismi
4. Telepatia
5. Meediot
6. Kummittelevat haamut
7. Selvänäköisyys
8. Ihmeelliset unet ja unissakävelijät
9. Astraalitaso
10. Riivatut
11. Unissasaarnaajat
12. Unien avulla paljastettuja rikoksia
13. Kuuluja kummituksia
14. Kuuluisia spiritistisiä istuntoja
15. Salaperäiset parantavat voimat
16. Pellosmaan torpan kummitukset
17. Kuollut ilmiantajana
18. Haamu, joka puhui
19. Kaksi kummittelevaa kuollutta
20. Turbaanipäinen kummitus
21. Mustapukuinen kummitus
22. Aution talon kummitus
23. Neljäs ulottuvaisuus
24. Helene Smithin arvoitus
25. Kiuruveden kuuluisa selvänäkijä
26. Oliko Hanussen petkuttaja?
27. Eetteriruumis ja sen kummitteluilmiöt
28. Yhdeksän vuotta 'kuolleena'
29. Pastori Geverin ihmeelliset kokemukset
30. St. Nauresin vihainen kummitus
31. Kristalloskopia ihmeellinen näkemisen taito
32. Mrs Piper ihmeellinen meedio
33. Mitä unet merkitsevät?
34. Kummitukset ja kuuluisuudet
35. Mestauspaikan kummitus
36. Valekuolleet ja valekuolema
37. Meedio Rudi Schneider
38. Moab Hillin kummitus
39. D.D. Homen ihmeelliset kokeet
40. Ihmeellisiä ennustuksia
41. Henkien välikappaleet
42. Kirjastosalin kummitus
43. Näkymättämän käden kirjoitukset
44. Musta magia

45. Ihmeellinen alitajunta
46. Yöpikajunan arvoitus
47. Fakiirien ihmeteot
48. Rikoksia paljastava meedio
49. 'Röntgensilmäiset' meediot
50. Kolerakummitus
51/52. Salaperäinen voimanlähde.

Eikä tässä vielä kaikki. Lehti julkaisi myös toisen sarjan, Ihmeellinen maailma, joka sisälsi samantapaisia juttuja. Tässä muutamia otsakkeita:

- Maanalainen valtakunta — Agarthi
- Mereen uponnut maa — Mu
- Urgan lentävät munkit
- Aasian arvoituksia
- Shangri-la
- Mitä Nostradamus ennusti
- Atlantis — tarua vai totta?
- Nykyajan suurin ihmeidentekijä
- Sähkön salaperäinen voima (taikavarpu, keskustelu kuolleiden kanssa).

Näihin kun lisätään vielä jokunen erillisartikkeli sekä numerologiaa käsittelevä sarja Saammeko ennustaa teille? niin voi todeta *Avun* lukijoiden saaneen todella tuhdin annoksen hömppätiedettä. Kaikkiaan noin 15 prosenttia *Avun* vuoden 1938 sivuista kuuluu tähän kategoriaan. Sama jatkui vielä parina seuraavanakin vuonna, tosin pienenevin sivumäärin kunnes koko aihe hiipui olemattomiin sodan aikana.

Apu kuului 30-luvun lopulla luetuimpiin aikakausilehtiin Suomessa, joten tämäntapaisilla kirjoituksilla oli varmasta oma yleisön asenteita muokkaava vaikutuksensa. Vaikka sota ja sen jälkeinen jälleenrakennus vaimensivatkin kiinnostusta pseudotieteisiin, jotain on kuitenkin varmasti jäänyt itämään lukijoiden mielen sopukoihin ja mainituilla kirjoituksilla on ollut oma osuutensa 'rajatieteiden' leviämiseen Suomessa.

Apu oli aloittanut työttömien myymänä julkaisuna ja sellainen oli myös *Urpu.* Mutta toisin kuin *Avun Urvun* historia jäi lyhyeksi. Se ilmestyi vain vuosina 1932–1933. Jälkimmäisenä vuonna lehdessä julkaistiin tietämäni mukaan ainoa tuon ajan yleisölehdistä löytämäni kriittinen artikkeli pseudotieteistä. Anonyymina julkaistu artikkeli Haluatteko tietää tulevaisuutenne? ratkoo auki horoskooppeihin, kaukoparannukseen ja maasäteilyyn liittyviä myyttejä. Vahinko vain, että kyseessä on lyhyt artikkeli eikä laajempi artikkelisarja.

Lehdistöön on konservoitunut mahtava määrä aineistoa mitä erilaisimmilta aloilta. Edellä esitettyjen poimintojen perusteella lienee selvää, että suomalaisen pseudotieteen historiaa ja sosiologiaa tutkivalle lehtien läpikäyminen on välttämätöntä ja antoisaa puuhaa.

Esimerkit näyttäisivät osaltaan myös vahvistavan käsitystä, että pseudotieteiden medialevityksen maksimoituminen osuu nousukausiin. Joten jos ja kun tämä lama joskus loppuu, hiokoon Skepsis kyntensä kuntoon siihen mennessä.

Kirjoittaja on filosofian kandidaatti ja yksi Skepsis-yhdistyksen perustajajäseniä. Artikkelia varten hän on käynyt läpi suomalaista lehdistöä aina viime vuosisadan puolivälistä lähtien.

Kalevalan synty

Kimmo Pietiläinen

Kalevalan olemus ja erityisesti Sammon merkitys ovat aina puhuttaneet suomalaisen kansanperinteen tutkijoita. Yleensä mytologiamme oletetaan perustuvan todellisiin tapahtumiin. Sen sankareiden uskotaan eläneen, onpa Kalevan kansan asuinsijojakin yritetty paikallistaa runoissa esiintyvien tietojen avulla. Teorian mukaan alkuperäinen runonlaulaja on kertonut kaikki tapahtumat sellaisina kuin ne olivat. Uudet sukupolvet ovat tahtomattaan värittäneet ja vääristäneet niitä omien elinolosuhteidensa ja kulttuuriensa mukaan. Ne eivät ole olleet alkuperäisessä opissa,

käynyt mailla mahtimiesten,
saanut ulkoa sanoja,
loitompata lausehia, (50. runo)

kuten Kalevala itsekin myöntää.

Kaiken perustana on huomata, että Väinämöinen ja useat muut Kalevan kansalaiset olivat avaruusmiehiä. He tulivat tähtien takaa. Tien osoittimia on monia ja runolaulaja kertoo kaiken.

Kalevala on siis kertomus avaruudesta tulleista humanoideista ja heidän yrityksestään sivistää Maan asukkaita. Heidän vähäinen joukkonsa hajoaa pian tässä suhteessa kahteen vastakkaisella tavalla ajattelevaan ryhmään, joiden perimmäiset ideologiat ovat säilyneet tähän päivään saakka. Toinen, Väinämöisen johtama noudatteli ilmeisesti retkikunnan tarkoitusperiä. Se pyrki eristäytymään Maan alkuperäisistä asukkaista, joiden piti antaa elää ja kehittyä omissa oloissaan. Väinämöisen mielestä avaruusmiesten tehtäviin ei kuulunut johtaa planeetalta löytynyttä elämää, vaan heidän piti tehdä havaintoja, tarkkailla sitä syrjästä ja odottaa pelastusretkikuntaa. Kaiken tutkimuksen piti olla pyyteetöntä perustutkimusta. Saatuja tuloksia käytettäisiin hyväksi vasta kotona, silloinkin vain avaruusmiesten omien luonnonteorioiden vahvistamiseen.

Toinen ryhmä, Ilmarisen johtamat teknokraatit, suositteli Maan ja sen asukkaiden häikäilemättömämpää hyväksikäyttöä. Planeetasta piti tehdä heidän mielestään avaruusmiesten kotiplaneetan siirtotähti.

Väinämöinen, Ilmarinen, Kalervo, Untamo ja monet muut tulivat Maa-planeetalle Ilmatar-nimisellä avaruusaluksella. Joukossa oli myös lapsia ja naisia, esimerkiksi Lemminkäisen äiti, mutta Maan yhteisöjen patriarkaaliset ajatusradat ovat syrjäyttäneet heidät Kalevalasta. Runoelman mukaan matka oli kestänyt kahdeksan vuotta, joka on hyvin sopusoinnussa ulkoavaruuden etäisyyksien kanssa. Aurinkokuntaamme lähinnä oleva tähti, Alfa Centauri, on runsaan neljän valovuoden päässä, joten se voisi olla matkalaisten kotitähti, josta sanotaan:

Hyvä on sinne päästäksesi,
kaunis kaapsahellaksesi:
yli kuun, alatse päivän,
taivon tähtien välitse.
Lennät päivän löyhyttelet
kuutamoisen kulmaluilla,
siitä toisen siuottelet
otavaisen olkapäille,
kolmannen kohotteleihet
seitsentähtisen selälle;
siit' on matkoa palanen,
pikkarainen piiramata. (15. runo)

Ilmattaren laskeutuessa sattui kuitenkin onnettomuus. Runoilija ei valitettavasti osaa kertoa, mitä pitkän matkan jälkeen tapahtui. Maahantulovaiheessa raketin käyttöjärjestelmät ilmeisesti joutuivat epäkuntoon, mutta vieraiden, hämmäs-

tyttävien ilmiöiden ja pitkälle kehittyneen teknologian ymmärtäminen menee runoilijan tajunnan ulkopuolelle. Hänen on turvauduttava omasta kokemuspiiristään ottamiinsa vertauksiin:

Ikävystyi aikojansa,
ouostui elämätänsä,
aina yksin ollessansa,
impenä eläessänsä,
ilman pitkillä pihoilla,
avaroilla autioilla.
Jop' on astuiksen alemma,
laskeusi lainehille,
meren selvälle selälle,
ulapallen aukealle.
Tuli suuri tuulen puuska,
iästä vihainen ilma;
meren kuohuille kohotti,
lainehille laikahutti. (1. runo)

Pitkän, yksinäisen avaruusmatkan jälkeen Ilmatar siis syöksyi päistikkaa mereen. Se oli ilmeisesti iso alus, koska se sai voimakkaan aallon aikaan. Ilmattaren matkustajat viettivät tämän jälkeen pitkän ajan "kapehessa kantajassaan". Heidän tarkoituksensa oli varmaankin saavuttaa immuniteetti Maan mikrobien ja tautien suhteen ja toisaalta suojata Maata heidän omilta vaivoiltaan. Tiedämmehän toki omasta kokemuksesta, että kulttuurien vuorovaikutukseen kuuluu myös tautien vaihto. Kolumbus vei Amerikkaan kupan ja keuhkotaudin. Sivistyneet matkalaiset eivät halunneet aiheuttaa samanlaista onnettomuutta.

Haaksirikkoutuneet avaruusmiehet lähettivät jatkuvasti kotiplaneetalleen radiosanomia ja yrittivät samalla korjata alustaan. Miehistö ei kuitenkaan pystynyt viemään työtään päätökseen, koska heitä oli liian vähän. Niinpä Ilmattaren koekäyttö aiheutti suurempia vahinkoja kuin aluksessa oli alunperin ollutkaan.

Jopa tuosta veen emonen,
veen emonen, ilman impi,
tuntevi tulistuvaksi,
hipiänsä hiiltyväksi;
luuli polvensa palavan,
kaikki suonensa sulavan.
Vavahutti polveansa,
järkytti jäseniänsä:
munat vierähti vetehen,
meren aaltohon ajaikse;
karskahti munat muruiksi,
katkieli kappaleiksi. (1. runo)

Munat ovat Ilmattaren miehistö. Heistä oli ensimmäisenä avannut aluksen luisen, siis luunnäköisen muovisen lukon päällikkö, jonka nimi vääntyi kansan suussa Väinämöiseksi. Hän uhrautui muiden puolesta kokeilemaan Maan olosuhteita. Sotkalla, lentokoneella hän tutki aluksen ympäristöä ja sairasti lukuisat taudit, "virui siellä viisi vuotta". Kun avaruusmiehet uskoivat, että he olivat Väinämöisen avulla saaneet riittävän immuniteetin, he päättivät kokeilla olivatko saaneet aluksensa sittenkin kuntoon. Heidän kotiplaneetaltaan oli ilmeisesti ilmoitettu, että pelastusretkikunnan lähettäminen nopeasti oli mahdotonta. Heitä pyydettiin odottamaan useita vuosikymmeniä. Mittavat varotoimet osoittavat, että he olivat hyvin tietoisia toivottomasta asemastaan. He olivat tietenkin varautuneet jäämään Maahan jo Ilmattaren laskeutuessa ja Väinämöinen oli pannut alulle maanviljelyksen ja kasvien jalostuksen, jonka Pellervoinen, pellon poika sai sittemmin tehtäväkseen.

Koekäytön aikana raketti tuhoutui ja miehistö joutui jättämään uppoavan hylyn. Jotkut, ehkä kaikkein tärkeimmät osat ja asiakirjat muitten muassa avaruusaluksen tietopankki toki ehdittiin pelastaa, mutta onnettomuus oli kuitenkin hyvin vakava. Menetettiinhän siinä huomattava raaka-ainelähde. Parin vuosikymmenen yhdessäolon aikana toisiinsa kyllästyneet epätoivoiset avaruusmiehet eroavat. Moraali rakoilee ja miehistö hajaantuu. Useimmat yrittävät tulla yksinään toimeen. Loput muodostavat Kalevan kansan rungon. Voimme vain kysyä, miten heidän kulttuurinsa on vaikuttanut omiin kansallisiin erikoispiir-

teisiimme?

Elämä Maassa ei ala rohkaisevasti. Koti-ikävän ja sopeutumisvaikeuksien lisäksi käy ilmi, että tulokkaat eivät kyenneet tuhoamaan kaikkia tuomiaan viruksia. Maassa olosuhteet ovat ulkoavaruuden eliöille niin suotuisat, että ne ovat tuhota kaiken elämän. Kalevalassa esteettä riehuvaa avaruuden kasvillisuutta kuvataan jättiläismäiseksi tammeksi.

Ojenteli oksiansa,
levitteli lehviänsä.
Latva täytti taivahalle,
lehvät ilmoille levisi:
piätti pilvet juoksemasta,
hattarat hasertamasta,
päivän peitti paistamasta,
kuuhuen kumottamasta. (2. runo)

Väinämöinen kumppaneineen löytää onneksi ratkaisun ongelmaan. He kehittävät rokotteen, "miehen peukalon mittaisen", jolla taudin kehitys hillitään ja lopulta se tuhotaan. Maan pelastuminen oli kuitenkin täpärällä. Taudin aiheuttamat tuhot olivat valtavat. Kehittyneen teknologian avulla saatiin osa raiskautuneista alueista kasvamaan tehokkaasti. Raketista pelastetuilla koneilla saatiin pellot suhteellisen nopeasti kuntoon ja ekologisesti oikeaoppisella viljelyllä yllytettiin maata kasvamaan.

Akka manteren-alainen,
mannun eukko, maan emäntä!
Pane nyt turve tunkemahan,
maa väkevä vääntämähän! (2. runo)

Käkien kukuntapuiden jättäminen on tulkittava avaruusmiesten biodynaamisen viljelytavan vertaukseksi. Tuholaiset pyrittiin tuhoamaan niiden luonnollisilla vihollisilla. Toisaalta he ymmärsivät, että Maan luontoa ei saanut tuhota. Avaruusaluksen miehistö olisi tuskin pystynyt luomaan ja ylläpitämään tai edes tarvinnutkaan kovin suuria peltoja. He tyytyivät aluksi vähään ja heidän kaskensa jäivät pieniksi.

Väinämöisen mielestä Maan luonto sellaisenaan oli arvo, jota ei saanut hävittää. Se kuului ihmiskunnalle eikä ulkopuolelta tulleilla ollut oikeutta sen hävittämiseen. Väinämöinen oli siis luonnonsuojelija ja hänen oppinsa mukaan luonnon kanssa piti elää sovussa. Tämän osoittavat Antero Vipusen sanat kun Väinämöinen ryhtyy tutkimaan luontoa Ilmarisen kunnostamilla laitteilla.

Lienet tullut taivahalta,
poutapilvien periltä,
nouse taasen taivahalle,
tuonne ilmoille ylene,
pilvihin pirisevihin,
tähtihin tärisevihin,
tulena palelemahan
säkehinä säikkymähän,
auringon ajelemilla,
kuun kehyen kiertämillä! (17. runo)

Säkeistä huomaamme Kalevalan tuntevan avaruuden rajut kylmän ja kuumuuden vaihtelut, "tulena palelemahan", kuten siinä sanotaan. Muistamme, kuinka Kuussa käyneiden miesten televisiokaapelit sulivat auringossa, kun varjossa oli samanaikaisesti pakkanen. Tällaisten tietojen olemassaolo tukee voimakkaasti avaruusmiesten käyntiä täällä. He välittivät ihmisille vierailunsa aikana joitakin tietoja, jotka kuten huomaamme ovat säilyneet meidän päiviimme saakka.

Ilmarisen johtamien teknokraattien mielenmuutoksen retkikunnan alkuperäisistä tarkoitusperistä aiheutti epäilemättä epätoivon tunne, joka syntyi haaksirikon ja ehkä peruuttamattoman eron omasta kulttuurista aiheuttama. Maalle haluttiin kostaa sen heille tuottamat kärsimykset. Vieraalle elämälle ja luonnolle ei aiottu antaa juuri minkäänlaista arvoa. Ihmiskunta oli joidenkin mielestä vain halpaa orjatyövoimaa, älyttömiä juhtia, joita voitiin säälittä käyttää teknologian rakentamiseen. Kaikki rikkaudet piti käyttää välittömästi avaruusmiesten hyväksi.

Sanovi sanalla tuolla:
'Voi sinua, rauta raukka,

kun olet kurjassa tilassa
alahaisessa asussa,
suolla sorkissa sutosen,
aina karhun askelissa!' (9. runo)

Ilmarinen kumppaneineen ryhtyy rakentamaan onnelaansa. Samalla avaruusmiesten keskeinen kiista perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen tai luonnonsuojelun ja luonnon hyväksikäytön välisestä ristiriidasta siirtyi suomalaiseen mytologiaan. Kalevalassa se sai Sammon muodon. Onkin aiheellista kysyä ovatko nämä nykyään niin polttavat ongelmat ihmiskunnan teollisen kehityksen synnyttämiä vai ovatko ne Kalevalan peruja.

Sampo-runot samoin kuin koko Kalevalakin on kuvaus avaruusmiesten yrityksestä muuttaa Maa teolliseksi valtioksi, avaruusmiesten hallitsemaksi jättiläiskoneeksi. Vähälukuiset vieraat joutuivat kuitenkin kahden vakavan ongelman eteen, joista toinen syntyi heidän itsensä keskuudessa. Matkalla ja Maassa syntyneet ja kasvaneet lapset alkoivat vaatia joukossa valtaa. Heidän oli vaikea sopeutua avaruusmiesten kehittyneen yhteisön vaatimiin elämäntapoihin, koska elinolosuhteet olivat niin alkeelliset. Heidän mielestään riitti, että hankittiin toimeentulon kannalta välttämättömät tarvikkeet. Yleviä hengentoimintoja he suorastaan halveksivat, ja usein he keskittyivätkin ihmisiltä oppimiinsa huveihin esimerkiksi tappeluihin. Väinämöisen teollistamissuunnitelmissa kärsimä arvovaltatappio johti lopulta Joukahaisen kilpalaulantayritykseen, vaikka Iso ja Emo häntä siitä vakavasti varoittivatkin. Tunsivathan he toki matkatoverinsa Väinämöisen, avaruusaluksen päällikön, mahdin, hänen rajattomien tietojensa voiman.

Joukahainen provosoi riitaa:

Ken ei käy miekan mittelöhön,
lähe ei kalvan katselohon,
sen minä siaksi laulan,
alakärsäksi asetan.
Panen semmoiset urohot
sen sikäli, tuon täkäli,
sorran sontatunkiohon,
läävän nurkkahan nutistan. (3. runo)

Väinämöinen kimpaantuu Joukahaisen pöyhkeästä pilkasta ja päättää osoittaa, että tämä ei ole vielä kypsä ottamaan avaruusaluksen miehistön täysivaltaisen jäsenen vastuuta. Pitkälle kehittyneen teknologian ja sivistyksen edustajan ei tule ensimmäiseksi turvautua väkivaltaan. Niinpä hän hypnotisoi tai huumaa Joukahaisen, eli laulaa hänet suohon, kuten runonlaulaja asian ilmaisee. Asteittain pahenevat hallusinaatiot saavat onnettoman nuorukaisen lopulta lupaamaan sisarensa Ainon Väinämöiselle, kunhan tämä vain "pyörtäisi pyhät puheensa", ottaisi taian pois hänen päältään.

Joukahaisen tarjous miellytti hänen vanhempiaan vähintään yhtä paljon kuin Väinämöistä. Heidän mielestään tällainen avioliitto olisi erinomainen tilaisuus parantaa vanhusten ja nuorten välisiä suhteita ja kohentaa miehistön yhä huononevaa moraalia ja epätoivoa. Aino sensijaan ei pitänyt ajatuksesta lainkaan. Emo teki kyllä kaikkensa muuttaakseen tyttärensä mielen, näyttipä aitassa säilyttämiään avaruuspukujakin.

Astu aittahan mäelle,
- aukaise parahin aitta, -!
Siell'on arkku arkun päällä,
lipas lippahan lomassa.
Aukaise parahin arkku,
kansi kirjo kimmahuta:
siin'on kuusi kultavyötä,
seitsemän sinihamoista.
Ne on Kuuttaren kutomat,
Päivättären päättelemät. (4. runo)

Emo oli pannut avaruuspuvut aittaan säilöön pian Ilmattaren uppoamisen jälkeen, koska ne olivat sangen epäkäytännöllisiä ja koska he pystyivät elämään Maassa ilmankin niitä. Kaikki hänen suostuttelunsa menivät kuitenkin hukkaan. Ylpeä Aino ei suostu häpäistyn, vanhan Väinämöisen nuorikoksi. Hän mieluummin hukuttautuu. Si-

sarensa kuolemasta vimmastunut ja omantunnon vaivoista kärsivä Joukahainen päätti kostaa törmäilyjensä seuraukset Väinämöiselle. Hän hankki joukon ohjuksia, joilla yritti surmata päällikön tämän ollessa purjehtimassa.

Toki ampui, ei totellut.
Ampui toisen nuoliansa:
se meni kovan alatse,
alaisehen maa-emähän;
tahtoi maa manalle mennä,
hietaharju halkiella. (6. runo)

Näemme, että Joukahaisen nuolilla, hänen ohjuksillaan on voimaa. Ne eivät jäisi nykyäänkään varjoon. Lopulta hän kuitenkin saattoi Väinämöisen meren armoille, mutta hänen kerskansa paljastaa muille avaruusmiehille hänen katalan temppunsa. Niinpä he voivat etsiä ja pelastaa Väinämöisen merestä Kokolla, amfibiokoneella, jonka

yksi siipi vettä viisti,
toinen taivasta lakaisi,
pursto merta pyyhätteli,
nokka luotoja lotaisi.
Lenteleikse, liiteleikse,
katseleikse, käänteleikse.
Näki vanhan Väinämöisen
selällä meren sinisen:
"Mit' olet meressä, miesi,
uros, aaltojen seassa?" (7. runo)

Toinen ongelma oli ihmiskunnan kouluttaminen. Avaruusmiehet eivät aikoneet elää kivilinnoissa keskiajan linnanherrojen tavoin, vaan he halusivat nauttia jo tutuiksi käyneistä teknologian luomista mukavuuksista. Niinpä heidän piti saada tehtaisiinsa työvoimaa, jota Maassa kyllä oli. Koulutuksen järjestäminen oli koko Kalevan kansan ponnistuksia vaativa yritys. On kuvaavaa, että avaruusmiehet pystyivät nousemaan sisäisten riitojen ja Joukahaisen kaltaisten mätämunien aiheuttamien ongelmien yläpuolelle. He ryhtyivät työhön yhdessä. Kompromissia tehdessään he luopuivat raiskauspolitiikasta ja ryhmä saatiin säilymään koossa. Sitä vaati myös heidän kulttuurinsa luonne, olosuhteiden pakko. He halusivat säilyttää sivistyksensä ja se olisi ollut mahdotonta pienessä heimossa. Tietoa oli niin paljon.

Maan ihmiset, Pohjolan kansa, olivat epäluuloisia. Heidät piti jollakin tavalla saada suhtautumaan projektiin myötämielisesti. Luottamuksen synnyttyä avaruusmiesten ja ihmisten välille tulisi koulutuksen aika. Silloin voitaisiin siirtää Sammon, Ilmattaren tietopankkien sisällöstä osa ihmiskunnalle. Vieraiden suunnitelmaan kuului esitellä mahtinsa kansalle ja tarjota sille osaa siitä. Tätä tapahtumaa kuvataan Kalevalassa Pohjolan tyttären kosiomenoina. Pohjolan akka vaati heitä tekemään kaikenlaisia temppuja ennen kuin suostui antamaan lapsensa tai alamaisensa oppiin. Avaruusmiehet valitsivat luonnollisesti vain nuoria ja heistäkin kaikkein älykkäimmät, siis sellaiset, jotka pystyivät nopeasti omaksumaan tietoja.

Kauniiksi kuvattu nuorikko on ilmeisesti runoilijan keksimä tehokeino. Tuskinpa Maan ihmiset näyttivät avaruuden humanoideista kovinkaan kauniilta eikä ole syytä otaksua, että ihmisetkään pitivät vieraita silmän iloina. Miksipä muuten olisi Ilmarinen meikannut tai suorastaan naamioitunut häämenoja varten?

Siitä seppo Ilmarinen
kävi itse kylpemähän
sekä kylpi kylläksensä,
valelihe valkeaksi;
pesi silmät sirkeäksi,
silmäkulmat kukkeaksi,
kaulansa kananmuniksi,
koko varren valkeaksi.
Tuli saunasta tupahan,
— tuli tuntemattomana,
kasvot vallan kaunihina,
poskipäät punertavina. (18. runo)

Sammon rakentaminen, avaruudesta tulleiden tietojen käyttäminen Maassa vaati ensimmäiseksi elektroniikkateollisuuden luomista. Piti rakentaa tietokone ja informaation välityskoneisto. Oli

alettava kaikin puolin alusta, sillä Ilmattaren mukana uponneet osat olivat ainakin toistaiseksi saavuttamattomissa, ehkäpä puolijohteiden ja muiden raaka-aineiden etsintään mobilisoitiin suurin osa oppilaista. Samoin olivat vielä määräämättä edullisimmat tehtaiden rakennuspaikat. Ilmarisen tehtäväksi tuli optimoida niiden sijainti raaka-aineiden ja energianlähteiden mukaan.

Läksi Sammon laaintahan,
kirjokannen kirjontahan.
Kysyi paikalta pajoa,
kaipasi sepinkaluja:
ei ole paikalla pajoa,
ei pajoa, ei paletta,
ahjoa, alasintana,
vasarata, varttakana! (10. runo)

Alkuvaikeuksien jälkeen saatiin prosessit käyntiin. Siitä on osoituksena mehiläisten, tietokoneiden etäispäätteiden ilmestyminen runoihin. Tietopankista saatiin paljon hyödyllistä ja jopa nautinnollistakin tietoa muun muassa raudan ja teräksen valmistuksesta, oluen panosta, jota muuten tehdään osmoottista painetta hyväksikäyttäen, ja lääkeaineiden tuotannosta. Lääkeaineet olivat ilmeisesti käyneet vähiin tai tuhoutuneet jossakin onnettomuudessa. Niiden tuotantoon ryhtyi ensimmäisenä Lemminkäisen äiti, joka tilasi mehiläisellä tietoja poikansa parantamiseksi.

Mehiläinen, ilman lintu,
sai siitä simoja kyllin,
metosia mielin määrin.
Oli aikoa vähäinen:
jo tulla tuhuttelevi,
saa'a käärähyttelevi,
sata sarvea sylissä,
tuhat muuta muhkurata;
missä mettä, kussa vettä,
kussa voietta parasta. (15. runo)

Lopulta teollinen tuotanto on saatu varmistetuksi ja avaruusmiehet suuntaavat huomionsa muualle. Heidän ensimmäinen projektinsa on Ilmattaren hylyn nostaminen, jossa he onnistuvatkin, tosin vasta monien vastoinkäymisten jälkeen. He ryhtyvät myös harrastamaan hengen toimintoja, kehittämään vanhaa kulttuuriaan. Tätä kuvaa Väinämöisen hauenleuasta, avaruusaluksen jäännöksistä rakentama kannel. Hänen musiikkinsa oli lumoavaa, hypnoottista ja se herättää avaruusmiesten keskuudessa voimakkaan nostalgian.

Siinä vanha Väinämöinen
soitti päivän, soitti toisen.
Ei ollut sitä urosta
eikä miestä urheata,
ei ollut miestä eikä naista
eikä kassan kantajata,
kellen ei itkuksi käynyt,
kenen syäntä ei sulannut.
Itki nuoret, itki vanhat,
itki miehet naimattomat,
itki nainehet urohot,
itki pojat puol'-ikäiset,
sekä pojat että neiet,
jotta pienet piikasetki,
kun oli ääni kummanlainen,
ukon soitanto suloinen. (41. runo)

Ehkäpä Sammon nimi Kirjokansi syntyi Väinämöisen soitosta ja sen kyvystä herättää kuulijoissaan väriaistimuksia. Joka tapauksessa sen vaikutus on ollut suuri myös omaan kaihoisasti soivaan kansanmusiikkiimme. Siitä ikään kuin aistii avaruuden äänet, sfäärien harmonian. Euroopassa niin omaleimainen suomalainen kansanmusiikki ja erikoinen kansallissoittimemme ovat muistoja kauan sitten maassamme käyneistä avaruuden muukalaisista.

Asiat näyttävät olevan hyvin, mutta Kalevan kansalle alkaa vähitellen paljastua kammottava totuus. Pohjolan akka ihmiskunnan etunenässä on käyttänyt avaruudesta tulleiden vieraiden tietoja väärin. Ilmattaren miehistön hämmästykseksi ihminen ei kestä alemmuuden tunnetta eikä liioin teknologian tuomaa elämän laadun parannusta ja turvallisuutta. Hän joutuu hillittömien ahneuden ja turvattomuuden tunteiden valtaan. Näyttää sil-

tä, että sivistynyt ihminen ei pysty muuhun kuin tietojensa väärinkäyttöön. Kaikki uudet tiedot nimittäin pyritään keskittämään aseiden tuotantoon, joilla saavutettua hyvinvointia piti puolustaa avaruusmiehiä ja, mikä kaikkein hämmästyttävintä, muita ihmisiä vastaan. Sampo, Pohjolan tietokone, kaivetaan maan sisään ja sen ympärille rakennetaan mahtavat suojalaitteet. Puolustusta varmistetaan alistamalla lähinaapureita Pohjolan akan valtaan.

Maan ihmisten käyttäytyminen oli Väinämöisen joukolle suuri pettymys. Vaikka he olivatkin toimineet häikäilemättömästi omaa etuaan ajatellen, olivat he kuitenkin päättäneet jättää tietonsa Maahan. Koulutusprosessin aikana avaruusmiehet kiintyivät moniin oppilaisiinsa. He halusivat turvata heidän tulevaisuutensa. Omituinen kehitys sai heidät muuttamaan suunnitelmiaan. He tulivat siihen tulokseen, että ihmiskunnalle ei voinut jättää enempää kuin mitä sillä oli ollut heidän tullessaan. Tätä päätöstä vahvisti vielä pelastusretkikunnan saapuminen kotitähdeltä. Näin syntyivät runoilijan vahvasti vääristelemät kertomukset Sammon ryöstöstä. Pelastusaluksen mukana tulleita koneita käyttäen oli helppo murtaa Pohjolan varustukset ja hävittää sen sivistys olemattomiin. Jäljelle jäi vain taru.

Kirjoittaja on alunperin tehnyt oheisen tulkinnan Kalevalan synnystä Yleisradiolle, ja se lähetettiin Stig Framåtin Makasiini-ohjelmassa 1974. Julkaisemme sen tässä kirjoittajan luvalla.

Lyhyesti

Rajatiedon kirjat käyvät kaupaksi

Rajatiedon kirjat ovat yllättäen nousseet kevään kirja-alennusmyyntien bestsellereiksi. Kirjakauppojen ennakkotilauksissa erilaisia huuhaa-kirjoja on kysytty aiempaa enemmän.

"Viime vuonna yliluonnollisuus sekä esoteerinen ja niin sanottu huuhaa-tieto eivät juuri kiinnostaneet asiakkaita, mutta nyt ne ovat kaikkein kysytyimpiä", kertoo Akateemisen kirjakaupan myymälämyynnin johtaja **Stig-Björn Nyberg** *Helsingin Sanomissa* 9. helmikuuta. Nyberg epäilee **Juhan af Grannin** televisiosarjalla olevan jotain tekemistä asian kanssa.

Tavallisista kirjakaupoista erityisesti Akateeminen näyttää olevan innostunut huuhaa-tiedon levittämisestä. Viime syksyn rajatiedon messuille kirjakauppa laati satoja kirjoja käsittävän luettelon erilaisista humpuukiaiheista. Maaliskuun alussa kirjakauppa tempaisee järjestämällä erityisen rajatietoviikon, jolloin tarjolla on tuhti annos erilaista hömppäkirjaa.

Asiaan kuuluu, että viikon aikana järjestetään keskusteluja ja tapahtumia. Torstaina 9.3. keskustellaan New Age -liikkeestä **Kati Ojalan** kirjan pohjalta. Perjantai 10.3. on varattu 'Suurelle UFO-keskustelulle' ja lauantaina 11.3. käydään läpi 'Henkistä kasvua' ja 'Vaihtoehtoterapioita'. Ennakkotietojen mukaan viikon aikana tarjolla on myös aromaterapiaa, homeopatiaa, kukkaterapiaa, shiatsua ja NETI- nenähuuhtelua.

Vastapainoksi Akateeminen kirjakauppa sentään järjestää yhdessä *Yliopisto*-lehden kanssa keskustelusarjan tiedekirjoista. *mo*

Oikaisuja

Mikael Forteliuksen artikkeliin *Darwin, fossiilit ja kaamea, karvainen kantamuoto* lehden viime numerossa (*Skeptikko* 4/94) oli päässyt pujahtamaan valitettava painovirhe. Jutussa kerrottiin, että suurin elämän historiassa tapahtunut massatuho tapahtui noin 25 miljoonaa vuotta sitten. Oikea luku on 250 miljoonaa vuotta sitten.

Lehteen pääsi vahingossa toinenkin lipsahdus. Toimitukselta -kolumnissa puhuttiin TV 1:stä vaikka puhe piti olla koko YLE:n TV-kanavista.

Kirjat

Vaihtoehtoista syövänhoitoa

Veijo Saano, Harri Vertio (1995): *Syövän vaihtoehtohoidot*, Duodecim, 176 s.

Vaihtoehtohoidot ovat saaneet huomattavan jalansijan yleisön keskuudessa viime vuosina. Aikaisemmin vain harvat suomalaiset potilaat turvautuivat epätieteellisiin hoitoihin, joita pääasiassa antoivat kouluttamattomat henkilöt.

On hämmästyttävää, että nykyisin myös lääketieteellisen koulutuksen saaneita esiintyy maassamme vaihtoehtohoitojen antajina. Keski-Euroopassa on näin ollut jo kauan. Tiedekunnat ovat tuottaneet liikaa lääkäreitä, joista osa on omistautunut homeopatiaan ym. hoitoihin. Tämäkö meilläkin lisääntyy lääkärityöttömyyden seurauksena?

Saanon ja Vertion teoksessa tarkastellaan perusteellisesti erilaisia vaihtoehtohoitoja, niiden vaikutustapaa, jos sellainen löytyy, sekä näiden hoitojen sivuvaikutuksia. Monet vaihtoehtohoidot perustuvat uskomuksiin tai olettamuksiin.

Kirjan ensimmäisessä luvussa selvitellään yleisesti, minkälaisia vaihtoehtohoitoja on tarjolla ja mitä niistä käytetään syövän hoidossa. Toisessa luvussa pohditaan syitä, jotka johtavat vaihtoehtohoitojen käyttöön. Yhtenä syynä on ilmeisesti se, että yleisö on pettynyt lääketieteen keinoihin, jotka eivät parannakaan kaikkia syöpätauteja samaan tapaan kuin antibiootit infektiotauteja. Vaihtoehtohoitojen suosio johtunee myös osittain siitä, että potilaat kokevat tärkeäksi, kun he itse voivat tehdä jotain oman sairautensa parantamiseksi esim. nauttimalla tietynlaista ravintoa.

Kirjan muissa luvuissa tarkastellaan erilaisten vaihtoehtohoitojen käyttöä alkaen ruokavaliosta ja jättivitamiinihoidoista päätyen henkiparannukseen. Kirjan lopulla selostetaan sata vaihtoehtolääkinnän syövänhoitomenetelmää, joissa yhdessäkään ei ole todistettua tehoa.

Vaihtoehtohoidon taustalla on usein teoria, jonka todistamista oikeaksi eläin- ja potilaskokeilla eivät hoidon antajat pidä tarpeellisena. Tunnepitoisesti ilmoitetaan, että asianomainen 'luonnon' lääkitys auttaa potilasta. Kun lääketieteessä uudet syövän hoidot testataan Kansainvälisen Syöpäunionin (UICC) ja Maailman Terveysjärjestön (WHO) laatimien tarkkojen ohjeiden mukaisesti, ei vaihtoehtolääkinnässä tähän halutakaan mennä.

Vaihtoehtohoitojen kustannukset ovat Suomessa useita satoja miljoonia markkoja. Kysymyksessä on mittava teollisuudenhaara. Monet syöpäpotilaat sijoittavat rahojaan turhaan. Usein potilaille tehdään parantajan omassa laboratoriossa kalliita laboratoriotutkimuksia, joiden merkitystä ei ole osoitettu. Samanlaiset vitamiini- ja hivenaineresepti annetaan potilaille diagnoosista ja hivenainemäärityksistä riippumatta.

On ymmärrettävää, että syöpäpotilaat haluavat käyttää vaihtoehtohoitoja, kun muita hoitoja ei ole enää saatavana. Mutta on käsittämätöntä, että potilaiden hyväuskoisuudella ansaitaan suuret rahat. Saanon ja Vertion kirja täyttää tärkeän tehtävän: Potilailla ja heidän omaisillaan on oikeus tietää, mikä on näiden hoitojen teho ja mitkä ovat vaihtoehtohoitojen haitat.

On kovin valitettavaa, että viikkolehdet ja sähköiset viestimet nykyisin pitävät vaihtoehtohoitoja näkyvillä, joten yleisölle muodostuu virheellinen käsi-

tys näiden hoitojen vaikuttavuudesta. Olisi tärkeätä julkisuudessa tiedottaa, minkälaisia sivuvaikutuksia on viattoman näköisissäkin 'luonnon' lääkkeissä.

Saanon ja Vertion kirjaa *Syövän vaihtoehtohoidot* voi suositella kaikille, jotka haluavat objektiivista tietoa vaihtoehtolääkinnästä.

Eeva Nordman

Kirjoittaja on Turun yliopistollisen keskussairaalan ylilääkäri ja onkologian ja sädehoidon professori.

Puusta pudonnut

Antti Heikkilä: *Matkalla omenapuuhun*, Tammi, 230 s.

Antti Heikkilä on lehdistä ja TV:stä tuttu vaihtoehtoishoitojen puolustaja, jonka sanoilla on tavanomaista enemmän uskottavuutta. Heikkilällä on nimittäin ammatti, joka äskettäisessä tutkimuksessa sai kaikkein eniten arvostuspisteitä — kirurgi. Lisäksi hän on jykevä keski-ikäinen mies, joilla pikemminkin on taipumus luottaa kovaan teknologiaan kuin pehmeisiin arvoihin.

Heikkilä toimii Eiran sairaalassa ortopedina ja sanoo olevansa yhteistyössä kansanparantaja **Hannes Karppisen** sekä eräiden homeopaattien ja kiinalaisen lääketieteen edustajien kanssa. Kahden viime vuoden aikana Heikkilä on ollut pääjärjestäjänä vaihtoehtoisilla Terapiamessuilla Helsingissä.

Matkalla omenapuuhun -kirjassa Heikkilä kritisoi yleisesti tiedettä ja erityisesti lääketiedettä, esittelee myönteisessä hengessä vaihtoehtoisia hoitomuotoja, tekee omaelämänkerrallisen synnintunnustuksen ja julkistaa uskonsa Isään, Poikaan ja Pyhään Henkeen. Lopussa hän tarjoaa lukijalle pari herkullista yllätystä.

Kirja olisi helppo leimata uskoon tulleen entisen alkoholistin jeremiadiksi materialistista maailmankäsitystä vastaan. Heikkilä ihmettelee, mikä armo pelasti hänet kuolemasta alkoholin käyttöön, mutta hänen äitiään ei. Heikkilä vihoittelee oikeuslääketieteen laitokselle, joka antoi hänen äitinsä kuolinsyyksi vain *infarctus cordis* (sydänveritulppa), eikä äidin pitkäaikaisesta alkoholismista mainittu mitään lopullisessa kuolintodistuksessa, vaikka se oli ainoa poliisitutkimuksissa havaittu poikkeava seikka. Heikkilän mukaan alkoholin haittoja peitellään muutenkin yhteiskunnassa laajalti. Hän on absolutisti suomiessaan kovin sanoin nykykäytäntöä: "Alkoholismia hoidetaan enimmäkseen väärin. Alkoholismin hoito Suomessa on virallistettua puoskarointia. Tuhannet ihmiset kuolevat väärään hoidon takia." Erityisesti Heikkilä vastustaa psykoterapian ja lääkeaineiden käyttöä.

Mitään kirjaa tai väitettä ei kuitenkaan pidä tuomita henkilön persoonaan tukeutuvien *ad hominem* -tyyppisin perustein, vaan arvioiden henkilön esittämien argumenttien pätevyyttä. Heikkilän kirjaan on kylläkin vaikea saada otetta tieteellisen väittelyn keinoin, sillä teos on luonteeltaan mielipidekirja tai oikeastaan parisataa sivua pitkä rupattelu.

Kritiikissään alkoholismin hoitokäytäntöjä kohtaan Heikkilä on perusteellisimmillaan. Eikä siinäkään kovin perusteellinen. Erityisesti Heikkilän tieteenfilosofiset väitteet jäävät pelkiksi toteamuksiksi ilman sen kummempia todisteluja. Tyyliin: "...tiede on vain yksi keino selvittää totuutta; suurin totuus on subjektiivinen ja sisäisesti meissä"; tiede hajottaa kokonaisuudet osiin; koko länsimainen kulttuuri on vasemman aivopuoliskon loogista käyttöä; tarvitaan henki, joka sitoo osat kokonaisuudeksi jne. Heikkilä korostaa vahvasti psyykkisten tekijöiden vaikutuksia somaattisiin sairauksiin, mm. hänen oma kolesterolitasonsa laski, kun hän " kykeni antamaan anteeksi". Heikkilän mielestä "neuroosit todistavat mielen im-

materiaalisen luonteen. Neuroosit eivät johdu mistään välittäjäaineesta tai muusta kemiallisesta yhdisteestä aivoissa, vaan ihmisten tavasta käyttää aivoja." Tätä virheellistä tapaa Heikkilä ei kuitenkaan mitenkään täsmennä.

Johdonmukainen Heikkilä ei kirjassaan ole. Silloin tällöin hän yllättäen ylistää tiedettä ainoana vaihtoehtona. Heikkilän sivupersoonat näyttävät vuorottelevan kirjoittajina.

Olematta piru kirjasta saa helposti irti kaluttavia makupaloja: "Aivoja pidetään ajatusten tyyssijana. Kuitenkin tietyissä olosuhteissa tietoisuus voidaan siirtää vaikka vasempaan polvilumpioon. Olin kerran eräässä tilaisuudessa, jossa eräs henkilö kykeni siirtämään tietoisuutensa salkkuuni ja kuvaamaan sen sisällön." Silmänkäännön mahdollisuus ei ole tullut Heikkilälle mieleen.

Suorastaan vainoharhainen Heikkilä on kirjoittaessaan: "Kaikki mitä ei ole laissa erikseen määrätty on kiellettyä. Suomessa ovat alkaneet noitavainot kaikkia toisinajattelijoita vastaan." "Hoito tuottaa sairauksia, ja on jopa väitetty modernin lääketieteen aiheuttavan enemmän haittaa kuin hyötyä väestölle. Modernilla hoidolla ei ole loppujen lopuksi kyetty olennaisesti vaikuttamaan sairauksiin ja niiden ennaltaehkäisyyn." Virheellisesti Heikkilä myös väittää, että eliniän piteneminen johtuisi vain lapsikuolleisuuden vähenemisestä. Odotettavissa oleva elinikä on kyllä kasvanut yli 45- vuotiaillakin vuosisadan vaihteesta useilla vuosilla aivan toisin kuin Heikkilä inttää.

Selityksissään Heikkilä vetoaa muodikkaasti kaaosteoriaan ja kompleksiteoriaan eli monimutkaisten järjestelmien teoriaan: "Sairauksien hoidossa käytämme liian paljon menetelmiä, jotka pyrkivät muuttamaan ulkoapäin elimistöä tai koko ihmistä. Kaaosteorian mukaan tämä on luonnotonta tai jopa haitallistakin. Sairaus johtuu dynaamisen kompleksisen järjestelmän sisäisistä lainalaisuuksista." Näillä perusteilla Heikkilä katsoo, että lääkkeiden lisääntyneet sivuvaikutukset voitaisiin selittää kaaosteorialla. Kuitenkaan todellisuudessa lääkkeiden sivuvaikutukset eivät ole lisääntyneet, päinvastoin. Sen sijaan lääkkeiden sivuvaikutusten rekisteröinti viranomaisten toimesta on tullut entistä tarkemmaksi. Lisäksi kaaosteorian avulla ei voitaisi selittää Heikkilän kuvailemaa ilmiötä. Toisin kuin Heikkilä sanoo, sairauksien syntymiseen vaikuttavat sekä ihmisen elimistön suhteen sisäiset että ulkoiset syyt.

Heikkilän tekstissä on selviä **K.V. Laurikais** - vaikutteita: "Ydinfyysikotkin ovat vakavasti miettineet oman psyyken vaikutusta alkeishiukkasiin. On paradoksaalista, että uskontotutkimus lähenee mekaniikkaa ja moderni fysiikka hengellisyyttä." Nämäkin väitteet jäävät pelkän varman mielipiteen tasolle eivätkä näytä vaativan sen suurempia perusteluja tai selvennyksiä.

Omaa spesialiteettiaan kohtaan Heikkilä on samalla sekä kriittinen että valvoo sitä mustasukkaisesti. Hän sanoo leikkauksen olevan voimakas plasebo (lumehoito). Aidan toisella puolella ruoho sen sijaan näyttää vihreämmältä. Hänen ylistäessään homeopatiaa, kiinalaista lääketiedettä ja akupunktiota kriittinen vaihde ei ole päällä ja ennakkoasenne on myönteinen. Heikkilä itse on saanut hoitoa kiinalaiseen lääketieteeseen erikoistuneelta ystävältään. "Hän mittasi pulssini, minkä perusteella hän sitten määräsi hoidon. Hän kertoi minulla olevan likaa kosteutta ja tulta, joita hän aikoi poistaa neuloilla." Hoito tepsi. Plasebovaikutus tai ns. sairauksien itsestään paraneminen ajan myötä ei hänelle tässä tapauksessa näytä tulleen mieleen. Sen sijaan homeopatian, meridiaani ja yin ja yang - teoriat Heikkilä ostaa kyselemättä.

Toisaalta kaikkea vaihtoehtoista Heikkiläkään ei sentään hyväksy omalla tontillaan. Hänellä on vakavia ristiriitoja suomalaisten kiropraktikkojen, osteopaattien ja naprapaattien kanssa. Heikkilä on hyvin epäjoh-

donmukainen yhtäkkiä kritisoidessaan ankarasti näitä "epätieteellisiin" teorioihin nojautuvia "ulkomailla koulutettuja " ryhmiä vastaan yli tuhannen "kansanparantajan" puolesta.

Heikkilällä on mielestäni monia kannatettavia ajatuksia esim. potilas-lääkäri-suhteesta ja ruumiin kielen käytöstä. Tässäkin asiassa Heikkilän oma uusi panos jää varsin niukaksi, olen lukenut mm. **Kalle Achtelta** ja **Markku T. Hyypältä** samoista asioista jo paljon aiemmin hyviä tekstejä.

Kirjan loppuosan eräät luvut ovat ilmeisesti kirjallisesti ja loogisesti lahjakkaimman Heikkilän sivupersoonan kirjoittamia. Tämä yllättää kuvatessaan sarkastisen kriittisesti Heikkilän tapaamista intialaisen gurun **Sai Baban** kanssa. Kyseessä on juuri se Intian urigeller, jonka väitettyjen yliluonnollisten kykyjen paljastamiseen Skepsiksen vieraana pari vuotta sitten ollut Intian jamesrandi, **Premanandi**, on erikoistunut. Samoin Heikkilä piirtää osuvan ruman kuvan käsilläparantaja ja kaataja **Marja-Leena Ahosta**, jonka nimeä hän tosin ei tohdi käyttää. Uskovaiset ovat varmaan hyvin hämillään myös lahkolaisryhmän ja ikonien parantaviin voimiin uskovien naisten sekä Pyhän Isä **Pierren** käsittelystä. Mikäli joku skeptikko olisi kirjoittanut kyseiset luvut sitä pidettäisiin pelkkänä rienana.

Nämä ovat myös kirjan tyylillisesti parhaat luvut. Lukekaa ne. Sen ehtii tehdä seisaallaan kirjakaupassakin.

Markku Javanainen

Nuo vaiteliaat veljet esiliinoissaan

Reijo Ahtokari (toim): *Näkymättömän temppelin rakentajat*, Otava 1994.

Reijo Ahtokarin toimittama suomalaisen vapaamuurariuden historia on paljastavimmillaan siinä, mitä jättää kertomatta. Järjestöjen omassa piirissä laaditut historiikit tapaavat yleensäkin olla kaunistelevia, mutta vapaamuurareiden itsekehuun harva yltää.

Aatehistoriallisesti vapaamuurarius on kiinnostava ainakin kahdesta syystä. Järjestön rituaalit säilyttävät monenlaista okkulttista perinnettä antiikin mysteeriuskonnoista lähtien. Ulkopuoliset taas ovat 1700-luvulta eli liikkeen varsinaisesta järjestäytymisestä alkaen väliin epäilleet sitä pyrkimisestä salaiseksi maailmanhallitukseksi. Kuten tunnettua, natseille vapaamuurarit olivat juutalaisten apureita siinä kuin kommunistitkin.

Vapaamuurarit saavat syyttää itseään — koska yrittävät salata rituaalejaan — että pääsevät aika ajoin yleisölehtien sensaatiokirjoituksiin, viimeksi Ruotsissa *Expresseniin*. Suomalaislehdissä *Expressenin* juttua kommentoinut Suomen Suurloosin nykyinen suurmestari **Pentti Somerto** odotetusti vakuutti, etteivät Suomen vapaamuurarit makaa ruumisarkuissa, eivät juo verta — on eri asia, mitä ruotsalaiset korkeammissa asteissa tekevät — eikä looseissa ole pääkalloja.

Eri aikoina ja eri maissa vapaamuurarien menot eroavat yksityiskohdissa melkoisesti. Julkaistessaan vapaamuurarien jäsenluetteloja 1930-luvulla vastustajat sotkivat mukaan myös läheisen Odd Fellows -järjestön, johon tuolloinen sisäministeri **Ernst von Born** kuului, myös naisia jäseneksi hyväksyvät yhteisvapaamuurarit ja teosofiset ruusuristiläiset.

Niin sanottu Tattarisuon juttu synnytti 1932 vapaamuurareita ja juutalaisia vastustavan taistelulehden *Tapparamiehen*, joka joulunumerossaan 1933 muutti nimensä *Siniristiksi*. Minulla on onni omistaa tämän lehden kuusi ensimmäistä vuosikertaa, jotka ovat perin värikkäitä vainoharhaisuudessaan.

Jäsenistön lisäksi lehti paljasti 1937 kymmeniä sivuja kolmen alimman asteen rituaalitekstejä, jotka ovat tuttuja myös muusta paljastuskirjallisuudesta. Kun *Siniristi* itse luonnehti

niitä 'ikävystyttäväksi seuraleikiksi', lehden olisi luullut tajuavan, ettei järjestöllä voi olla mitään tekemistä kuvitellun juutalaisten maailmanvalloitusohjelman kanssa.

Kirjoitettuna rituaali vaikuttaa niin hassunkuriselta, että hyvin ymmärtää, miksi se halutaan salata. Suomen Suurloosin omassa vuosikirjassa 1993 yksi kirjoittaja myöntää taitamattomasti suoritetun rituaalin kuulostavan farssilta ja toinen sen tuntuvan oppilasasteen saajasta helposti simputukselta. Omissa julkaisuissaan vapaamuurarit saattavat siis viljellä kritiikkiäkin, mutta yleisvaikutelmaksi jää kyllä keskinäisen kehumisen kerho.

Vaiteliaisuus rituaaleista ja symboleista vaikuttaa joutavalta, koska niistä on kuitenkin niin paljon aineistoa ulkopuolistenkin tavoitettavissa. Esimerkiksi *Mackey's Revised Encyclopedia of Freemasonry* 1–3 (New edition 1946) sisältää lähes 1600 tiheästi ladottua kaksipalstaista sivua ja ilmestyy yhä uusina painoksina. Veljestön omat julkaisut tarjoavat paljon valaistusta yksityiskohtiin, Suomessa vaikkapa *Koilliskulma*-lehti. Vapaamuurarien filosofiasta ja menoista saa aika hyvän kuvan niinkin yleisestä teoksesta kuin **Tolstoin** *Sota ja rauha*, jonka alkupuolella päähenkilöihin kuuluva Pierre Bezuhov houkutellaan järjestöön.

Tässä valossa suomalaisen historiikin salailu on turhaa. Ei edes kerrota, mitä merkitsee kannessa ja monessa valokuvassa komeileva loosien sisustuksessa keskeinen G-kirjain. Paitsi että englanninkielisille se tuo mieleen sanan God se tarkoittaa myös geometriaa. Mitä salaista siinä voi olla?

Historiikki keskittyy epäolennaisiin sivuseikkoihin. Herrojen esiliinojen mallin valinnasta riittää tarinaa puhumattakaan suomalaisesta erityispiirteestä, **Sibeliuksen** säveltämästä rituaalimusiikista. Minkään muun järjestön historia tuskin kuvaisi näin laajasti jäsentensä asuja, kokousten ruokalistoja ja taustamusiikkia sekä toimitilojen hankintavaiheita.

Nykyään vapaamuurarit ujostelevat okkulttisia juuriaan ja haluavat selittää kaikki oudot piirteet kuvaannollisesti. Liike on kuitenkin vetänyt puoleensa kaikenlaisia fantasteja. Voi viitata vaikkapa Suomen vapaamuurarien toiseen suurmestariin, astrologiaa ja vastaavia oppeja mainostaneeseen vuorineuvos **V.M.J. Viljaseen**, jonka 1942 salanimellä **Sagittarius** julkaisema **Nostradamus**-tutkielma lupasi voittoa **Hitlerin** Saksalle.

Tästä kaikesta ei historiikissa ole sanaakaan. Edes nimihakemistosta etsii turhaan **Jaakko Kahmaa**, joka **Martti Turtolan Ryti**-elämäkerran mukaan oli päälinkkinä Rytin ja kaikenkarvaisten selvänäkijöiden ja ennustajien välillä. Korkea vapaamuurari Kahma oli mm. Suomen Ulkomaankauppaliiton puheenjohtaja 1928–53.

Kiinnostavampia kuin rituaalit ovat jäsenluettelot ja niiden paljastamat poliittistaloudelliset ryhmittymät. Tästäkin puolesta historiikki vaikenee. Suomen vapaamuurariudella on kuitenkin leimallisesti työnantajajärjestön kasvot alkaen ensimmäisestä suurmestarista **Axel Solitanderista**, joka oli Suomen Puunjalostusteollisuuden keskusliiton toimitusjohtaja 1922-40. Nykyinen suurmestari Pentti Somerto on Suomen Työnantajain keskusliiton entinen toimitusjohtaja.

Kirjan huomiotaherättävin sivu on 73, johon on kuvattu vapaamuurariuden vastaisia lehtikirjoituksia 1930- luvulla. Kaikki näyttävät olevan *Tapparamiehestä* ja *Sinirististä*. Otsikko 'Vapaamuurarien ilveily Mäntsälässä ja sen jälkinäytös' kätkee taakseen oikeiston sisäistä välienselvittelyä. Olihan yksi Mäntsälän kapinan johtajia mestarimuurari **Valde Sario**. Tästäkin on tietysti turha etsiä mainintaa itse historiikista.

Ylevät puheet 'vapaamuurariuden valosta' ja korkeista ihanteista tietysti kärsivät, jos veljiä on vähän päästä oikeudessa — molemmin puolin tuomarinpöytää. Historiikki valittelee, miten Salora-, Noppa- ja

Metrojutuissa veljiä oli "syyttään tai varomattomuuttaan joutunut syytettyinä oikeuteen" ja antanut näin aihetta lehtien negatiivisiin kirjoituksiin. Syyttömän vastakohta ei tämän mukaan siis ole syyllinen vaan varomaton, jos on muurariveljestä kysymys.

Tuskinpa ulkomaiset tiedusteluvirkailijatkaan pelkän mielenrakennuksen vuoksi hakeutuivat samoihin looseihin korkeiden virkamiestemme kanssa, kuten **Jukka Rislakki** paljasti *Helsingin Sanomissa* 1985. Huomiota herättää, että tuolloin luetelluissa poliisijohtajissa on samoja, jotka sittemmin on mainittu avuliaista suhteistaan taloudellisiin suurrikollisiin.

Historiikin ansiona on joidenkin väärien käsitysten kumoaminen. **Mannerheim** ei ollut vapaamuurari, vaikka **Veijo Meri** on niin erehtynyt kuulopuheen perusteella kertomaan. Ei muurarius olisi sopinutkaan tsaarin upseerille, joka vielä 1920-luvulla **Sakari Virkkusen** lainaamien kirjeiden mukaan uskoi Siionin viisaiden pöytäkirjoihin eli juutalaisten ja vapaamuurarien salaliittoon.

Vapaamuuraritoiminnan lakkauttaminen toisen maailmansodan aikaan on tähän asti johdettu Saksan painostuksesta. **Einari Marvia** kuitenkin osoittaa, että mitään painostusta Saksasta ei ollut. Toiminta loppui Rytin vetoomuksesta vähän ennen eduskunnan suorittamaa presidentinvaalia, ja näin Ryti oma- aloitteisesti varmisti itselleen Saksan tuen.

Itse vapaamuurareissa oli Hitlerin ihailijoita. Apulaissuurmestariksi 1939 valittu **Harry Backberg** omisti insinööritoimisto Rattaan, jonka tiloissa värvättiin suomalainen SS-pataljoona Saksaan.

Ei pidä liiaksi tuijottaa siihen, että näkymättömän temppelin arvokkaiden rakentajien sijasta vapaamuurareista paljastuu väliin näkyviä tomppeleita tai viekkaita veijareita. Järjestön peruspyrkimys on kyllä eettinen kasvatus, onnistuminen on sitten asia erikseen. Joutaville herroille ei riitä pelkkä valta, he haluavat myös tuntea itsensä hyviksi ja jaloiksi, ja tähän rahvaasta taatusti erottava vapaamuurarius hyvin sopii.

Ulkopuolista helposti hymyilyttää vapaamuurarihistoriikin juhlava sävy: paljon melua tyhjästä. Jopa **Harri Heinon** aiheeseen myönteisesti suhtautuvasta kirjasesta *Vapaamuurarius ja kristinusko* (Kirkon Tutkimuskeskus 1986) saa enemmän tähdellistä tietoa kuin järjestön ulkoisesti näyttävästä virallisesta historiikista.

Kalevi Kuitunen

Tulevia tapahtumia

Skepsiksen kevään yleisötilaisuudet

Keskiviikkona 15. maaliskuuta: *Aiheuttaako liiallinen laimentaminen yliannostuksen vaaran?* Homeopatiasta ja sen taustoista. Dos. **Veijo Saano**. Ennen esitelmää pidetään yhdistyksen vuosikokous.

Keskiviikkona 12. huhtikuuta: *Miten käydä smalltalkia sieppaajien kanssa?* Viestintä ja kasvatus ufo-kaudella. Kas.tri **Ritva-Sini Härkönen**.

Keskiviikkona 17. toukokuuta: *Korvaako psi kännykän?* Muuntuneista tajunnantiloista ja telepatiatutkimuksen nykyvaiheesta. Neuropsykologi **Timo Kaitaro**.

Maanantaina 12. kesäkuuta: *Millainen on kvanttilainen todellisuus?* Kvanttifysiikan maailmankuvasta. FL **Tarja Kallio-Tamminen**.

Kaikki tilaisuudet pidetään Helsingin yliopiston Porthaniassa, luentosali IV, Hallituskatu 11–13, kello 18.00–20.00.

Seuraava lehti

Seuraava Skeptikko ilmestyy toukokuun lopussa. Lehteen tarkoitettu aineisto pitäisi olla perillä toimituksessa viimeistään perjantaina 21. huhtikuuta.

Ohjeita kirjoittajille

Kaikenlaiset kirjoitukset ovat edelleenkin tervetulleita lehteen. Toivomme kuitenkin, että — jos mahdollista — lähettäisitte paperikopion lisäksi kirjoituksenne myös disketillä (PC) wp- (5.1) tai ascii-muodossa talletettuna. Poistakaa ennen kirjoittamiseen ryhtymistä tavutus, molemminpuoliset tasaukset, sivunumeroinnit ym. ylimääräiset asetukset. Se helpottaa huomattavasti juttunne jatkokäsittelyä.

Merkitkää paperikopioon haluamanne lihavoinnit ym. lisäykset, mutta poistakaa ne disketiltä. Teemme tarvittavat merkinnät toimituksen puolesta. Kiitos.

Skepsis ry
Kokouskutsu 6.3.1995

Vuosikokous

Yhdistyksen vuosikokous pidetään keskiviikkona 15.3.1995 kello 17.00 Helsingin yliopiston Porthaniassa, luentosali IV, Hallituskatu 11, Helsinki.

Asialista:

1. Vuosikokouksen avaus.
2. Valitaan vuosikokoukselle puheenjohtaja, sihteeri ja kaksi pöytäkirjan tarkastajaa, jotka tarvittaessa toimivat myös ääntenlaskijoina.
3. Todetaan kokouksen laillisuus ja päätösvaltaisuus.
4. Hyväksytään kokoukselle työjärjestys.
5. Käsitellään vuoden 1994 toimintakertomus, tilinpäätös ja tilintarkastajien lausunto.
6. Päätetään tilinpäätöksen vahvistamisesta ja vastuuvapauden myöntämisestä hallitukselle ja muille tilivelvollisille.
7. Vahvistetaan toimintasuunnitelma ja talousarvio vuodelle 1995.
8. Päätetään jäsenmaksun suuruudesta.
9. Valitaan yhdistyksen puheenjohtaja ja hallituksen jäsenet.
10. Valitaan kaksi tilintarkastajaa ja kaksi varatilintarkastajaa.
11. Tiedotus- ja muut esille tulevat asiat.

Vuosikokous jatkuu Skepsiksen yleisötilaisuudella kello 18.00 samassa paikassa. Dosentti Veijo Saano Kuopion yliopistosta alustaa homeopatiasta ja sen taustoista otsikolla Aiheuttaako liiallinen laimentaminen yliannostuksen vaaran?

TERVETULOA
Hallitus

LIITY SKEPSIKSEN JÄSENEKSI!

Jos haluat liittyä Skepsiksen jäseneksi, lähetä oheinen lomake tai sen kopio täytettynä Skepsik sen sihteerille osoitteella

Anneli Aurejärvi
Sireenitie 10b A2
01390 VANTAA

Yhdistyksen jäsenmaksu (sisältää Skeptikko-lehden tilauk sen) on 100 mk (alle 20-vuotiaille 30 mk), jonka voit maksaa yhdistyksen tilille:

PSP 800011–465302.

Voit myös tilata Skeptikko-lehden liittymättä jäseneksi. Tilausmaksu on sama 100 mk/vuosi. Käytä tilauslomakkeena oheista jäsenanomus ta ja ilmoita vain nimesi ja osoitteesi ja merkitse lomakkeeseen, ettet halua liittyä jäseneksi.

JÄSENANOMUS

Nimi ______________________________

Ammatti ja koulutus ______________________________

Lähiosoite ______________________________

Postitoimipaikka ______________________________

Puhelin ______________________________

Työpaikka ______________________________

Työpaikan lähiosoite ______________________________

Postitoimipaikka ______________________________

Puhelin ______________________________

Kokemus Skepsiksen toimialaan liittyvistä asioista, mahdolliset aihetta sivuavat julkaisut, jäsenyys muissa tieteellisissä yhdistyksissä, erityiset mielenkiinnon kohteet (käytä tarvittaessa erillistä paperia):

____

____

____

____

____

Hyväksyn Skepsis-yhdistyksen säännöissä määritellyn tarkoituksen ja toimintaperiaatteet (ks. seuraava sivu) ja haluan liittyä yhdistyksen jäseneksi.

Päiväys ______________________________

Allekirjoitus ______________________________

SKEPSIS

Skepsis on 1987 perustettu suomalaisten skeptikkojen yhdistys. Skepsiksen toimintaperiaatteet ovat samantapaiset kuin yhdysvaltalaisen CSICOPin (Committee for the Scientific Investigation of Claims of the Paranormal), mutta se toimii täysin itsenäi sesti vaikkakin yhteistyössä CSICOPin ja muiden vastaavien järjestöjen kanssa.

Yhdistyksen säännöissä mainitaan Skepsiksen tarkoituksesta ja periaatteista seuraavaa:

Yhdistyksen tarkoitus on:

- Edistää paranormaaleja ilmiöitä koskevien väitteiden objektiivista ja puoluee tonta tieteellistä tutkimusta, ottamatta näiden väitteiden paikkansapitävyyteen kantaa aprio risin, tutkimusta edeltävin perustein.
- Ylläpitää tällaisesta tutkimuksesta kiinnostuneiden ihmisten verkostoa sekä pi tää yhteyttä vastaavanlaisiin yhteisöihin koti maassa ja ulkomailla.
- Julkaista paranormaaleja ilmiöitä koskevia väitteitä tutkivia artikkeleja ja kirjoja sekä laatia tällaisia väitteitä sisältävien julkaisujen bibliografioita.
- Järjestää alaan liittyviä kokouksia ja konferensseja sekä harjoittaa valistus- ja tiedotustoimintaa.

Yhdistys on poliittisesti, aatteellisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton.

Yhdistyksen hallitus voi hyväksyä anomukses ta yhdistyksen jäseneksi yksityishenkilöitä ja oikeuskelpoisia yhteisöjä, jotka hyväksy vät edellä mainitut yhdistyksen periaatteet.

Skepsis ry:n hallitus

Veli Toukomies (puheenjohtaja)
Timo Kaitaro (varapuheenjohtaja
Anneli Aurejärvi (sihteeri)
Eero Joutsikoski
Ilpo V. Salmi

Skepsis-yhdistyksen tieteellinen neuvottelukunta

professori Nils Edelman
apulaisprofessori Kari Enqvist
amanuenssi Harry Halén
professori Pertti Hemánus
dosentti Raimo Keskinen
dosentti S.Albert Kivinen
professori Kirsti Lagerspetz
professori Raimo Lehti
professori Anto Leikola
LKT Matti A. Miettinen
professori Nils Mustelin
professori Ilkka Niiniluoto
dosentti Heikki Oja
professori Jeja Pekka Roos
VTK Jan Rydman
professori Heikki Räisänen
dosentti Veijo Saano
professori Anssi Saura
apulaisprofessori Raija Sollamo
FL Tytti Sutela
professori Raimo Tuomela
professori Yrjö Vasari
professori Johan von Wright
dosentti Risto Vuorinen.

Jäsenasioista, lehtitilauksista ja muista yhdistyksen toimintaan liittyvistä kysymyk sistä pyydetään neuvottelemaan yhdistyksen sihtee rin kanssa, puh. 90–8252 285 tai postitse:

Anneli Aurejärvi
Sireenitie 10b A2
01390 VANTAA

Yhdistys on Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäsenjärjestö

English summary

Skeptikko studied PMs' beliefs in the paranormal

Marketta Ollikainen

Skeptikko asked the Finnish parliament members to take their stand on 24 common claims on paranormal phenomena in order to find out how they will act if such issues come under debate in the parliament. The findings were interesting. The PM's believe, among other things, in astrology (38 %), telepathy (44 %), immortal soul (44 %), some peoples' capability to prophesy (50 %), alternative medicin (40 %), graphology (49 %) and God (60 %). 48 PM's of the 200 replied.

Controlling ufos

Juhani Kyröläinen

Ufos and other paranormal phenomena have once again prompted public debate. The commercial TV channel started to broadcast a series on these phenomena in five parts directed by Juhan af Grann. Juhani Kyröläinen watched the first three parts and gives here his own account. According to Kyröläinen the series was nothing but repetition of the old claims many times proved untenable.

Problems of scientific communication

Jukka-Pekka Puro

"It is important to evaluate what the media tells about science and what kind of scienfic picture of the world it transmits to the public", says Jukka-Pekka Puro in his article. He points out that also the scientists should make a 'good representation' of their message. "Otherwise there is too much room for a 'good unscientific representation'." The scientist should ask her- or himself, how to make a favourable impression on public without compromising the scientific principles. "There are two important contributory factors in scientific communication. One is the scientific knowledge itself and other how to tell about it so, that also the ordinary people will understand it", Puro says.

When grandpapa was reading journals

Jari Koponen

Pseudoscientific marketing of media is not a new phenomenom. Already in last century all kind of mediums and other paranormal phenomena interested newspapers. The focus was at the beginning on spiritism. Mediums had values for news, but articles themselves were rather objective and educational. Later in the beginning of this century the scale turned in favour of sensations. The newly established magazines competed for their readers and forgot the objectivity charasteristic of earlier newspapers. A. Conan Doyle was very popular and his articles started to appear in magazines with many other mystic items like horoscopes, numerology and so on. According to Koponen it was the media that helped pseudosciences to spread to Finland.

Sporalogy game

Pelin idea: Ensimmäisenä HUU-HAA-konjunktioon päässyt pelaaja on päässyt perille myös sporalogian syvimmästä salaisuudesta: jokainen raide vie johonkin. Näitä raiteita liikennöidään uusin aikatauluin (New Age).

Pelaajien määrä voi olla mikä tahansa, ei kuitenkaan nolla. Pelaajien laatu voi olla myös nolla.

Pelivälineet

1. Jokaisella pelaajalla kolme omaa pelimerkkiä. Esimerkkejä sopivista: riimukivet, kristallit, kahvinpavut, teelehdet, pienoishevosenkengät, kananluut, lepakonkynnet. Myös kolikot, napit, tulitikunpätkät jms. käyvät.

2. Kaikilla yhteisenä tavallinen arpanoppa. Tavallisuuden taakka poistetaan arpanopasta pitämällä sitä hetki kirkkaassa valossa. Tällöin noppa on kulkenut läpi valaistumisen tilan.

3. Sertifikaatti sporalogian I tason (ns. UFO-vyön) suorittamisesta ei ole pelaajille välttämätön, mutta kylläkin suureksi avuksi.

4. Pelilautana rataverkko. Esimerkkejä sopivista: Linnunrata, Eläinrata, Suomen valtion rautatiekartta, Helsingin kaupungin raitiotiekartta. Myös tämän lehden takakannessa oleva pelkistetty HUU-HAA-rataverkko sopii.

Pelin kulku

1. Kaikkien pelaajien pelimerkit asetetaan Yhteiseen Alkutilaan, joka HUU-HAA-rataverkkoa käytettäessä on H-risteys.

2. Sporalogian I tason suorittanut pelaaja aloittaa. Ellei kenelläkään pelaajista ole tätä sertifikaattia, arvotaan aloittaja heittämällä valaistunutta noppaa. Suurimman silmäluvun saanut aloittaa. Hän päättää, kiertävätkö pelivuorot hänestä lukien myötä- vai vastapäivään.

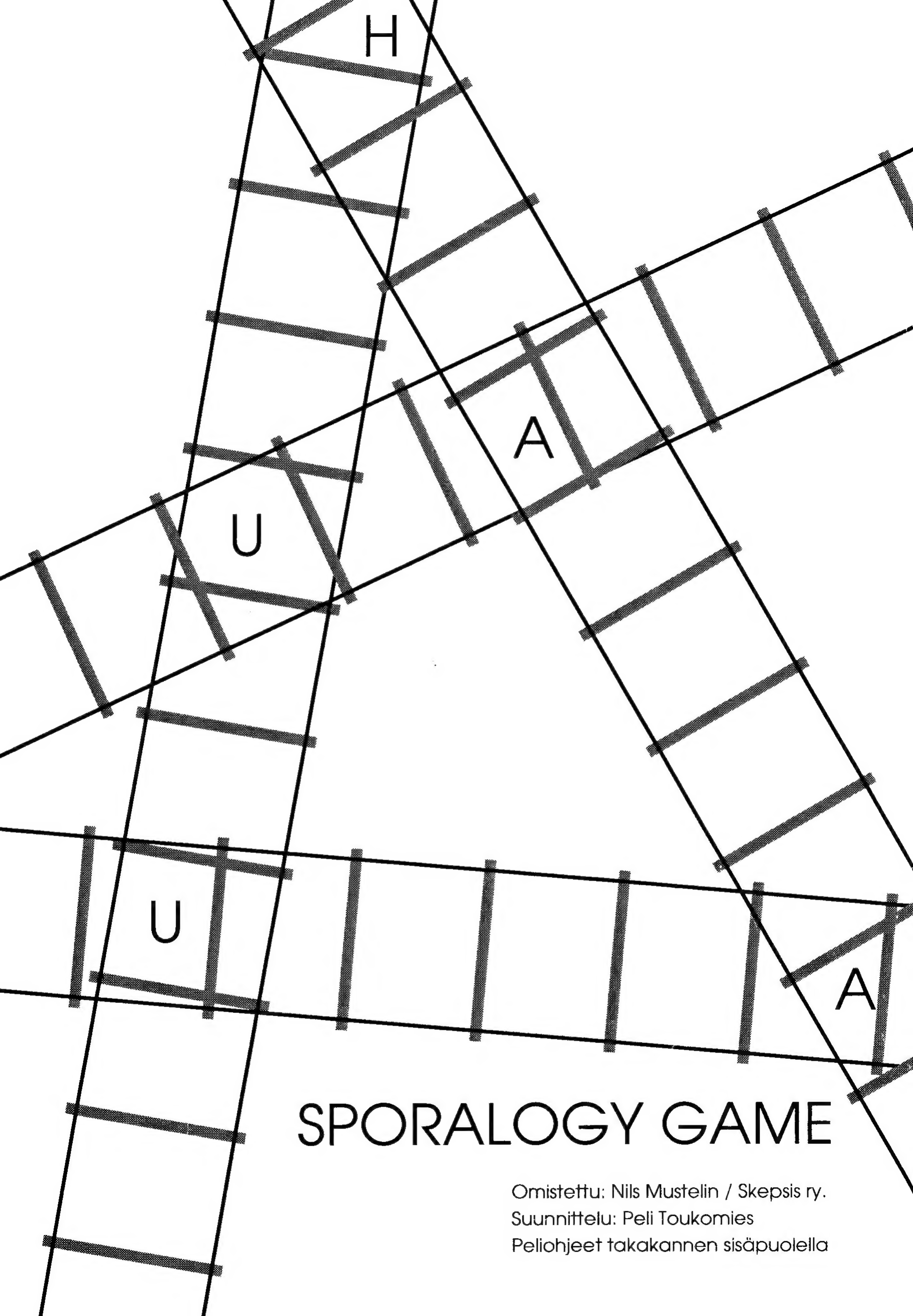
3. Omalla pelivuorollaan pelaaja heittää ensin valaistunutta noppaa kaksi kertaa ja laskee yhteen saamansa silmäluvut. Summa on pelaajan Numero Logia.

4. Pelaaja voi käyttää saamansa Numero Logian vapaasti kolmen pelimerkkinsä siirtämiseksi, kuitenkin niin että samalla pelivuorolla pelimerkkejä voi siirtää vain samaan suuntaan, joko myötä- tai vastapäivään. Esimerkki: Numero Logia on 8; pelaaja siirtää yhtä pelimerkkiään 3, toista 4 ja kolmatta 1 askeleen.

5. Jos pelaajan pelimerkki pysähtyy U- tai A-risteykseen, sitä ei enää saa siirtää; pelimerkki on transsendenssissa.

6. Pelaaja pääsee HUU-HAA-konjunktioon, kun hänen pelivuorollaan yksi pelimerkki, kenen tahansa, on H-risteyksessä, ja vähintään kaksi pelimerkkiä, kenen tahansa, transsendenssissa.

7. HUU-HAA-konjunktioon ensimmäisenä päässyt pelaaja voittaa koko pelin. Hänelle myönnetään sporalogian I tason sertifikaatti, joka oikeuttaa hänet automaattisesti aloittamaan seuraavan pelin. Sertifikaatti kirjoitetaan automaattikirjoituksella.

SPORALOGY GAME

Omistettu: Nils Mustelin / Skepsis ry.
Suunnittelu: Peli Toukomies
Peliohjeet takakannen sisäpuolella